

Kurikularna reforma kao mjera političke ekonomije

Barac, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:114738>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Ivana Barac

KURIKULARNA REFORMA
KAO MJERA POLITIČKE EKONOMIJE

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

KURIKULARNA REFORMA
KAO MJERA POLITIČKE EKONOMIJE

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Luka Brkić

Studentica: Ivana Barac

Zagreb
Lipanj, 2019.

Izjavljujem da sam diplomski rad „Kurikularna reforma kao mjera političke ekonomije“, koji sam predala na ocjenu mentoru prof. dr. sc. Luki Brkiću, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu.

Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Ivana Barac

Tablica sadržaja

Tablica sadržaja	I
Popis ilustracija.....	III
1. Uvod.....	1
2. Ekonomski rast	2
2.1. Inovacije i konkurentnost	5
2.2. Ljudski kapital	5
3. Obrazovanje.....	8
3.1. Primjeri istraživanja obrazovanja	10
3.2. Reforme obrazovanja: utjecaj na državu ili svijet?.....	11
3.3. Značaj kvalitetnog kurikuluma	12
3.4. Razvoj obrazovnih politika u Hrvatskoj.....	13
4. Analiza aktera javnih politika.....	15
4.1. Metodologija.....	15
4.2. Rezultati.....	16
4.2.1. Percepcija ekonomskog rasta	16
4.2.2. Međuodnos fizičkog i ljudskog kapitala	17
4.2.3. Struktura radne snage u Hrvatskoj.....	19
4.2.4. Usklađivanje s tržištem rada i cjeloživotno učenje kao domena političke ekonomije	19
4.2.5. Kvalifikacijski okvir za standardizaciju zanimanja	20
4.2.6. Suradnja dionika u području obrazovanja	21
4.2.7. “Zastarjela reforma”	22
4.2.8. Kurikularna reforma za unapređenje obrazovanja.....	23
4.2.9. Konkurentnost i ekonomija znanja	24

4.2.10. Dodatno istaknute teme tijekom intervjua o međuodnosu obrazovanja, tržišta rada i ekonomskog rasta.....	25
5. Analiza sadržaja internetskih medija	27
5.1. Metodologija.....	27
5.2. Rezultati.....	29
5.2.1. Tematski kontekst članka	29
5.2.2. Ključne riječi	32
6. Usporedba dviju analiza	35
7. Zaključak	36
8. Literatura	39
9. Sažetak	44
10. Abstract.....	45

Popis ilustracija

Slika 1. Udio objava promatranih internetskih informativnih portala prema kontekstu spominjanja ključne riječi "kurikularna reforma" (Izvor: autorica).....	28
Slika 2. Udio objava internetskih informativnih portala prema kontekstu spominjanja ključne riječi "kurikularna reforma" (N=985) (Izvor: autorica)	29
Slika 3. Udio objava internetskih informativnih portala ekonomskog konteksta prema klasifikacijskim kategorijama (N=104) (Izvor: autorica).....	30
Slika 4. Udio izjava unutar članaka internetskih informativnih portala ekonomskog konteksta prema akteru (N=104) (Izvor: autorica)	31
Slika 5. Udio deset najučestalijih ključnih riječi koje čine 51% ukupnog broja (N=3375) (Izvor: autorica)	33
Slika 6. "Word cloud" metoda slikovito prikazuje učestalost korištenja pojedine ključne riječi u promatranom uzorku (N=3375) (Izvor: autorica)	34

Najvrjedniji od svih oblika kapitala je onaj uložen u ljude.

Alfred Marshall¹

¹*The most valuable of all capital is that invested in human beings.* (Marshall, 1890)

1. Uvod

21. stoljeće obilježava neizvjesnost na tržištu rada zbog utjecaja četvrte industrijske revolucije te je, kao nikad prije, nužno sistematično sagledati mjere javnih politika, pogotovo u području obrazovanja, koje će odgovoriti na stalne izazove prilagodbe konkurentnom globalnom okruženju. Svaka država sve veću pozornost posvećuje digitalnim tehnologijama, inovacijama i ulaganjima, s ciljem postizanja veće konkurentnosti koja dovodi i do većeg gospodarskog rasta.

Zbog spomenutih izazova, često se podjela na bogate i siromašne zemlje zamjenjuje podjelom na zemlje s obrazovanom radnom snagom i zemlje s neobrazovanom radnom snagom, a uspješnost nacionalnog gospodarstva mjeri se stupnjem razvijenosti znanosti i tehnologije te kvalitetom ljudskog kapitala. Iz toga je vidljivo kako upravljanje ljudskim kapitalom mora postati obavezni dio strateškog planiranja za uspješan gospodarski rast, koji predstavlja ekonomski fenomen temeljen na napretku i kretanju s ciljem unapređenja blagostanja društva.

Postupnim napretkom društva, povijesno se razvija stav kako je “znanje moć” (F. Bacon) te se sve više posvećuje pažnja sustavnom razvoju obrazovanja i znanosti. Koraci u tom smjeru vidljivi su u dugom roku te zbog svoje „neopipljivosti“ često nisu na političkom dnevnom redu, iako imaju snažan utjecaj na cjelokupno društvo i gospodarstvo. Nove teorije počinju mjeriti utjecaj obrazovanja te se svi akteri slažu kako je razvoj ljudskog kapitala jedan od čimbenika uspješnog gospodarskog rasta.

Prije tri godine, guverner Hrvatske narodne banke Boris Vujčić održao je predavanje na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu o važnosti ljudskog kapitala u Hrvatskoj. Pritom je naglasio mikroekonomske i makroekonomske učinke razvoja ljudskog kapitala i započeo niz gostovanja kojima usmjerava pozornost na rastuću važnost ljudskog kapitala za suvremeni ekonomski rast (HNB, 2016). Dok Vlada Republike Hrvatske redovno donosi Nacionalni program reformi koji kao jedan od ciljeva ima usklađivanje obrazovanja s tržištem rada, u Hrvatskoj se o ljudskom kapitalu vrlo malo razgovara, utoliko što je u tijeku eksperimentalni program kurikularne reforme kao jedne od nekoliko elemenata reforme školstva.

U Ustavu Republike Hrvatske, osim što se navodi kako je obrazovanje u Hrvatskoj svakome pod jednakim uvjetima dostupno (čl. 66; Hrvatski sabor, 2014), ujedno se i osigurava pravo

na slobodan odabir poziva ili zaposlenja (čl. 55; Hrvatski sabor, 2014). Iz tih članaka proizlazi kako je obrazovanje u Hrvatskoj javno dobro, ustavno zaštićeni strateški resurs koji se financira novcem poreznih obveznika i mora se strateški planirati. Obrazovanje čini gotovo 5% BDP-a, a zajedno s ulaganjima u znanost i istraživanje koji iznose malo ispod 2%, čine osovinu konkurentnosti hrvatske države i društva u idućim desetljećima. To znači da država ostvaruje okvir koji će mladima omogućiti stjecanje novih znanja i vještina.

Tema ovog istraživanja je reforma školstva u Hrvatskoj, odnosno kurikularna reforma kao jedan od njezinih elemenata. Istraživački problem odnosi se na percepciju kurikularne reforme među akterima javnih politika i medija, uz istraživačko pitanje: u kojoj mjeri se kurikularna reforma u Hrvatskoj shvaća kao mjera političke ekonomije i kakva je njezina percepcija u javnosti? Cilj istraživanja je ispitati suodnos obrazovne i ekonomske politike u Hrvatskoj kroz analizu aktera javne politike i sadržaja najposjećenijih internetskih informativnih portala.

U diplomskom radu korištene su dvije kvalitativne metode za ispitivanje percepcije kurikularne reforme kao mjere političke ekonomije: analiza aktera javnih politika i analiza sadržaja medijskih objava internetskih informativnih portala.

2. Ekonomski rast

Ekonomski rast možemo definirati kao fenomen koji djeluje prema cilju omogućavanja blagostanja društva, kroz definiranje aktivnosti napretka i prepoznavanja problema, do predlaganja idejnih rješenja. Zato se značajan istraživački napor usmjerio u istraživanje dugoročnog ekonomskog rasta i pokušaja razumijevanja različitog stupnja bogatstva neke ekonomije. Iako je razmišljanje u smjeru kratkoročnog ekonomskog rasta nužno, ono bi samo trebalo označavati mjere koje vode u smjeru jednog cilja – dugoročnog rasta. U literaturi se ističe pet ciljeva nekog gospodarstva do kojih vodi dugoročni rast: (1) povećanju domaće proizvodnje, a samim time i povećanju potrošnje te posljedično rastu blagostanja; (2) rastu stope zaposlenosti; (3) relativnom padu tereta duga pri većem broju zaposlenih; (4) do konvergencije sa zemljama jezgre do čega jedino visoke stope rasta mogu dovesti te (5) do smanjenja društvene napetosti jer porast blagostanja pozitivno djeluje na pojedince, pa tako i cijelo društvo (Bićanić, 2012).

Ekonomski rast označava porast proizvodnje, proizvodnih kapaciteta i svih drugih sastavnica neke ekonomije. Rast uzrokuju porast radne snage, kapitalnih dobara, tehnologije i proizvodnosti po radniku, a mjeri se stopom rasta koja je kvocijent bruto domaćeg proizvoda i broja stanovnika promatrane ekonomije. Postoje mnoge varijable koje se smatraju relevantnim utjecajima na ekonomski rast, a osam faktora smatra se najpouzdanijim te se i najčešće koriste u istraživanjima: stopa investiranja, važnost međunarodne razmjene, udio državnih izdataka, stopa rasta stanovništva, ekonomska nejednakost, ljudski kapital, pritisak konkurencije te sigurnost ugovora i zakonodavni sustav (Bićanić, 2012).

J. M. Keynes dao je temelje različitim pristupima moderne teorije rasta, a Harrod i Domar u svojim teorijama naglasak su stavili na uvjete koji moraju biti zadovoljeni kako bi se gospodarstvo našlo na putanji uravnoteženog rasta, odnosno privrede u kojoj radna snaga, kapital i proizvodnja rastu ravnomjerno, a kapitalni koeficijent ostaje konstantan (Brkić, 1994: 109). Solow, sa svojom teorijom neoklasičnog modela rasta, smatra se začetnikom moderne teorije rasta, a ukazao je na tri elementa o kojima se mora razmišljati kada se promatra ekonomski rast u dugom roku: tehnologija, kapital i rad, a osnovna pretpostavka jesu opadajući prinosi faktora proizvodnje (Mervar, 2003). Iako mnogobrojni ekonomski teoretičari pažnju pridaju ravnotežnom rastu i određivanju čimbenika koji doprinose istom, neoklasični model rasta pokazuje da u stanju dugoročne stabilne ravnoteže i bez tehnološkog napretka neće doći do porasta dohotka po stanovniku.

Osamdesetih godina 19. st. neoklasični modeli ekonomskog rasta polako gube na značaju, a njihovo mjesto u dominantnoj teoriji ekonomskog rasta zauzimaju teorije endogenog rasta koje naglašavaju kako je ekonomski rast unutarnji proizvod neke ekonomije, a ne rezultat snaga koje djeluju izvan sustava, stoga je u nove modele uključena mogućnost intervencije ekonomske politike (Mervar, 2003: 371). Mervar u svojem pregledu literature ekonomskog rasta navodi dva osnovna poticaja za nastanak novih teorija ekonomskog rasta: (1) činjenica da se u realnom svijetu ne ostvaruje konvergencija dohodaka po stanovniku što ističu Romer (Romer, 1986) i Lucas (Lucas, 1988) kao motivaciju u svojim pokušajima formuliranja modela ekonomskog rasta s tehnološkim napretkom koji nije besplatno dostupan svima i (2) potrebu (Romer, 1994) za izgradnju vjerodostojne alternative modelu savršene konkurencije na razini cijelog gospodarstva, a napredak u tehnologiji kao proizvod onog što ljudi rade. Teorije endogenog rasta možemo razvrstati u nekoliko kategorija: modeli zasnovani na eksternalijama, modeli zasnovani na istraživanju i razvitku te modeli akumulacije kapitala. Modeli endogenog rasta koji se zasnivaju na eksternalijama smatraju kako je na rast moguće

utjecati ako se pojam kapitala shvati u širem smislu, stoga podrazumijevaju fizički i ljudski kapital te tako utječu na investicije i akumulaciju kapitala. U takav model se uvodi pojam rastućih prinosa s obzirom na mogućnost razvoja ljudskog kapitala kroz formalno obrazovanje ili dodatno obrazovanje na poslu, te učenje kroz rad koje ističe Arrow (Mervar, 2003: 374). Romer (Romer, 1986) polazi od Arrowljevog koncepta učenja kroz rad i dodaje joj „hipotezu o prelijevanju znanja“, koje tvrdi kako nastanak novog znanja zapravo znači jednaku dostupnost svima, koje onda ima pozitivan eksterni efekt na mogućnost proizvodnje drugih gospodarstava (Mervar, 2003). Lucas (Lucas, 1988) također izvodi model utemeljen na eksternalijama, točnije akumulaciji ljudskog kapitala kroz formalno obrazovanje i učenje kroz rad te time pretpostavlja da je u cijelom gospodarstvu razina ljudskog kapitala jednaka, a dodatno ulaganje u obrazovanje označava opadajući prinos za svakog pojedinca. Lucas smatra kako razina obrazovanja radne snage povećava ukupnu produktivnost jer će obrazovaniji pojedinci vjerojatnije inovirati i time utjecati na produktivnost ostalih (Lucas, 1998). Uz Romera i Lucasa, Scott pokušava spriječiti djelovanje zakona opadajućih prinosa na ulaganja u kapital naglašavajući važnost investicija koje stvaraju nove prilike za investicije (Scott, 1991). Modeli endogenog rasta utemeljeni na istraživanju i razvitku nadograđuju se na Schumpeterova polazišta, koji je smatrao da istraživanje i razvitak nose gospodarski rast, posebice u monopolističkim tržištima gdje postoji motivacija za isticanjem suprotna u uvjetima savršene konkurencije (Schumpeter, 1942). Romer se nadovezuje na Schumpetera i smatra kako je tehnologija „nesuparničko i djelomično isključivo dobro“, a svoj model temelji na četiri osnovna faktora: fizički kapital, rad, ljudski kapital i tehnologija (Mervar, 2003); treći tip modela endogenog rasta pretpostavlja rast kao posljedicu akumulacije kapitala, pri čemu se kapitalom smatraju fizički i ljudski kapital, a rast je odraz karakteristika agregatne proizvodne funkcije gospodarstva.

Modeli endogenog rasta nažalost nisu mjerljivi i empirijski dokazivi zbog metodoloških problema koji se tiču testiranja korelacija između određenih eksternalija i rasta. Takva istraživanja obično su vremenski i financijski zahtjevna pa endogeni utjecaji na ekonomski rast nisu niti neupitno potvrđeni niti opovrgnuti. Kako nije moguće mjeriti određene inpute na gospodarski rast, ne postoji suglasnost koji je čimbenik najznačajniji. Blanchard ističe akumulaciju kapitala i tehnološki napredak kao najznačajnije izvore ekonomskog rasta (Blanchard, 2005), dok Tiongson navodi kako nova literatura o teoriji endogenog rasta govori kako je produktivnost radnika percipirana u funkciji podjednako radnikova ljudskog kapitala,

i prosječnog fonda ljudskog kapitala, ponudila svježju perspektivu razlozima da je obrazovanje ključno za razvoj (Tiongson, 2005: 262).

2.1. Inovacije i konkurentnost

Za ekonomski uspjeh neke države potrebno je stvoriti okruženje koje pozitivno reagira na inovacije. Kako bi ostvarile uspješnan gospodarski rast, države i poduzeća moraju se otvoriti međunarodnim tržištima te tržišno natjecanje s nacionalne razine prebaciti na novo, međunarodno. Na međunarodnom tržištu, poduzeća neke države moraju svojim kompetencijama, proizvodima i uslugama moći konkurirati, što se može postići samo inoviranjem, unaprjeđenjem i razvojem koji su paralelni s globalnim ciljevima usmjerenim na rast (Brkić, 1994: 116). Brkić navodi niz pozitivnih faktora okruženja koja doprinose svakom poduzeću u nekoj državi u natjecanju na međunarodnoj razini. To su razina proizvodnih faktora u obliku kvalificirane radne snage i infrastrukture za određenu granu industrije, dovoljno konkurentno domaće tržište koje svojim razvojem i zahtjevima nameće tempo unaprjeđenju nekog subjekta, umrežavanje povezanih i srodnih industrija koje su također kompetitivne na međunarodnoj razini te uvjeti koji definiraju administrativne i upravljačke poslove nekog poduzeća (Brkić, 1994: 116). Neke zemlje su uspješno kombinirale otvorenost i investiranje u učenje i obrazovanje stvarajući zatvoreni krug, jer otvorenost stvara potražnju za obrazovanjem, a učenje i obrazovanje čine proizvodni sektor neke zemlje kompetitivnijima. Zaključno, uspjeh na međunarodnom tržištu uvjetovan je konkurencijom na nacionalnoj razini koja motivira poduzeća da ulažu u razvoj i inovacije te poslovanje u korak s globalnim (europskim) trendovima. Postojanje konkurencije na nekoj međunarodnoj razini ne bi trebao biti glavni pokretač promjena u poslovanju, nego motivirajuće tržišno natjecanje vlastitog okruženja koje mora omogućavati inovacijski potencijal, opremu te stupanj obrazovanja i osposobljavanja koje prati tehnološki napredak.

2.2. Ljudski kapital

Unutar koncepta 'ljudskog kapitala' podrazumijevaju se znanja i vještine koje ljudi posjeduju i koje im omogućuju stvaranje vrijednosti u globalnom ekonomskom sustavu (Schultz, 1961). Iako ljudski kapital nije moguće izuzeti iz svih ostalih čimbenika koji utječu na ekonomski

rast, mnogi autori ističu ljudski kapital kao jedan od najuspješnijih pozitivnih faktora ekonomskog rasta i to kroz produktivnost radne snage i povećanje kompetitivne razine inovacije i širenja tehnologije². Jones kao primjer uzima Sjedinjene Američke Države i zaključuje kako je na trećinu ekonomskog rasta SAD-a u razdoblju od 1950. do 1993. utjecala akumulacija ljudskog kapitala (Jones, 2002). Unutar klasične teorije rasta, utjecaj obrazovanja na porast produktivnosti ne uzima se u obzir, nego se ljudski kapital promatra kao egzogeni faktor koji se izražava kao omjer radne snage i fizičkog kapitala, dok se 80-ih godina 20. stoljeća uviđa važnost obrazovanja i inovacija za dugoročni ekonomski rast (Pelinescu, 2015: 185). Suvremeni autori naglašavaju kako današnjim gospodarstvima znanje i sposobnost učenja jedini omogućuju konkurentnu prednost pa se mnogo pažnje pridodaje razvoju ljudskog kapitala. Svako gospodarstvo unutar svojeg ljudskog kapitala definira intelektualni kapital koji obuhvaća kompletno znanje koje stvara ili može stvarati daljnju vrijednost (Ćosić i Fabac, 2001). Značajna razlika između egzogenih i endogenih teorija ekonomskih razlika je ona u pridavanju pažnje znanju, fenomenu koji za razliku od kapitala i rada, kumulativno i ima utjecaj na dugoročni rast (Ćosić i Fabac, 2001). No Ćosić i Fabac smatraju kako znanje ne mora biti skup resurs jer se „ne mora stvarati, ono se može i kopirati, a što ga više posjedujemo, jeftinije postaje i stvaranje novog znanja. Znanje je izravno povezano s obrazovanjem, a potražnja za obrazovanjem u društvu raste onda kada gospodarstvo raste i kada populacija postaje bogatija“ (Ćosić i Fabac, 2001: 19).

Ljudski kapital je zbroj vještina i znanja koju pojedinac posjeduje i koristi u svojem radu. Povezanost ljudskog kapitala i gospodarskog rasta zasniva se na ideji kako je produktivnost rada obrnuto proporcionalan razini znanja i vještina radne snage. Značajna je i brzina akumulacije znanja i vještina koja se usvaja kroz formalno obrazovanje i učenje kroz rad, a što je brzina veća to je brži rast produktivnosti i veća ravnotežna stopa rasta BDP-a po radniku što je Lucas (Lucas, 1988) zaključio svojom analizom mehanizma ekonomskog razvoja. Njegova analiza promatra razinu dohotka i stopu rasta BDP-a po radniku među zemljama svijeta i pokušava razumjeti razlike među njima. Iz Lucasove analize može se

² Dodatna literatura:

Lucas, 1988;

Mankiew, Romer i Weil, 1992;

Romer, 1990;

Riley (2012) Economic Growth - The Role of Human & Social Capital, Competition & Innovation. <http://www.tutor2u.net/economics/revisionnotes/a2-macro-economic-growth-capital.html>;

De la Fuente i Dom Enech (2000) A Human capital in growth regressions: how much difference does data quality make? *Economic Department Working Paper* 262. Pariz: OECD.

Pistorius (2004) The Competitiveness and innovation. *Elektron* 21(3).

zaključiti kako brža akumulacija ljudskog kapitala nosi brže tehnološke napretke, što dovodi do povećanja proizvodnosti, ali i veće ravnotežne stope BDP-a po radniku (Lucas, 1988).

Ljudski kapital se ne definira isključivo formalnim obrazovanjem i školovanjem, nego se može poboljšati cjeloživotnim učenjem i učenjem kroz rad svakog pojedinca te tako Svjetski ekonomski forum ljudski kapital tretira kao dinamični, a ne fiksni koncept. Ljudski kapital ključni je čimbenik za rast, razvoj i konkurentnost, a to se može uočiti na individualnoj, poduzetničkoj i nacionalnoj razini. Učenje i rad ljudima omogućavaju kvalitetniji život, ali i doprinose njihovom društvu u cjelini, dok vještine radnika doprinose produktivnosti i inovativnosti u poduzećima. Na razini države, jednakost mogućnosti obrazovanja i zapošljavanja pridonose gospodarskom rastu i pozitivnim društvenim i političkim ishodima, čime razvoj ljudskih kapitala postaje ključan ne samo za ekonomsku produktivnost društva, nego i za funkcioniranje političkih i društvenih institucija, pa bi stoga razgovor o razvoju ljudskog kapitala trebao uključiti širok spektar dionika.

Indeks ljudskog kapitala (*The Global Human Capital Index*) je godišnji alat Svjetskog ekonomskog foruma koji rangira 130 zemalja na ljestvici od 0 (najgore) do 100 (najbolje) unutar pet različitih dobnih skupina. Ovaj indeks pokriva 21 indikator koji zajedno utječu na razvoj ljudskog kapitala unutar četiri kategorije: (1) *kapacitet* koji promatra razinu formalnog obrazovanja mlađih i starijih generacija kao rezultat ulaganja u prošlost (sastoji se od indikatora pismenosti, stope uspjeha u osnovnoj školi, stope uspjeha u srednjoj školi i stope uspjeha tercijarnog obrazovanja), (2) *rasprostranjenost* koja podrazumijeva primjenu vještina i akumulacija među odraslim stanovništvom (sastoji se od indikatora stope participacije radne snage, zapošljavanja prema spolu, stope nezaposlenosti i stope podzaposlenosti), (3) *razvoj* koji se odnosi na formalno obrazovanje radne snage u sljedećoj generaciji i kontinuirani razvoj trenutne radne snage (sastoji se od indikatora stopa upisa u osnovno obrazovanje, kvalitete osnovnih škola, stope upisa u srednjoškolsko obrazovanje, razlika upisa u srednjoškolsko obrazovanje, stope upisa u strukovno obrazovanje, stope upisa u tercijarno obrazovanje, različitost vještina među osobama završenog obrazovanja, kvalitete obrazovnog sustava i stope obučavanja osoblja) te (4) *znanja* koje sačinjava rasprostranjenost i dubina specijaliziranih vještina na poslu (sastoji se od indikatora udjela visoko kvalificiranih zaposlenika, udjela srednje kvalificiranih zaposlenika, ekonomske složenosti i dostupnosti osposobljenih zaposlenika (Svjetski ekonomski forum, 2017).

Važnost ljudskog kapitala isticana je i od strane Europske unije, koja indeks ljudskog kapitala mjeri podacima unutar četiri tematska polja: investicije u obrazovanje, korištenje fonda ljudskog kapitala, produktivnost ljudskog kapitala i demografije te zaposlenošću ljudskog kapitala (Pelinescua, 2015: 187).

Tehnološka promjena i njezin utjecaj na tržište rada zahtijevaju pažnju pri definiranju prioriteta razvoja ljudskog kapitala i njegovog utjecaja na društvenu dobrobit i ekonomski prosperitet za cijelu zajednicu. Mnogi obrazovni sustavi država ne prate potrebe koje takve promjene uzrokuju i već kasne s prilagodbom programa potrebnim za usvajanje vještina potrebnih za funkcioniranje na suvremenom tržištu rada, a eksponencijalna stopa tehnološke i ekonomske promjene dodatno povećava jaz između obrazovanja i tržišta rada. Trenutačni obrazovni sustavi također su vremenski ograničeni na način koji možda ne odgovara trenutnim ili budućim tržištima rada zato što učenike prisiljavaju na odluke o karijeri i stručnosti u ranoj mladosti. Potrebno je prevladati podjelu između formalnog obrazovanja i tržišta rada jer se učenje, istraživanje i razvoj, razmjena znanja, prekvalifikacija i inovacija odvijaju paralelno s radnim ciklusom te je stoga potrebno razumijevanje i suradnja različitih dionika koji su dio promjena.

3. Obrazovanje

Obrazovanje je jedno od ključnih faktora razvoja društva. Ono pomaže pojedincu razumjeti sebe i svoju okolinu u svijetu te poboljšati kvalitetu svojeg života i života zajednice u kojoj živi. Obrazovanje povećava produktivnost i kreativnost, promovira poduzetništvo i tehnološki napredak te pomaže u osiguranju stabilnog ekonomskog sustava, socijalnog napretka i povećanja distribucije prihoda (Ozturk, 2001). Na obrazovanje značajno utječe i faktor obitelji jer su one ti pokretači koji žele najbolje za svoju djecu i bez obzira na resurse koje posjeduju one potiču obrazovanje i vrijednosti; tim odlukama obitelji dugoročno utječu na osobna pitanja djeteta, poput zdravlja i životnog vijeka, ali i otklanjaju uzroke siromaštva.

U 20. stoljeću znanje, obrazovanje i vještine počeli su dobivati na značaju kao ključne odrednice produktivnosti pojedinca i države. Međunarodna zajednica u 21. stoljeću započinje još aktivnije zagovaranje univerzalnog primarnog obrazovanja za suživot u globaliziranom svijetu, od UN-ovih ciljeva održivog razvoja (cilj broj 4: osiguravanje uključivog obrazovanja jednake kvalitete i promoviranje mogućnosti cjeloživotnog obrazovanja za sve),

preko različitih publikacija Europske unije (Europska komisija, 2018), OECD-a (OECD, 2005) i UNESCO-a (UNESCO, 2005). Zemlje diljem svijeta omogućile su bolji pristup obrazovanju na svim razinama, ali i kvalitetu samih kurikuluma. Obrazovni sustavi su poboljšali omjere učenika i učitelja, učenika i udžbenika te generalnih infrastrukturnih uvjeta što je povećalo broj djece uključenih u formalno školstvo na svjetskoj razini. Još 60-ih godina 20.-og stoljeća autori su se bavili utjecajem obrazovanja na ekonomski rast, pa su tako Schultz (Schultz, 1961) i Denison (Denison, 1962) pokazali kako obrazovanje direktno utječe na rast nacionalnih prihoda unaprjeđenjem vještina i produktivnih kapaciteta radne snage, a njima su se u istraživanju obrazovanja i ekonomskog rasta pridružili i mnogi drugi autori³ (Škare, 2001: 190). Škare je u svojem istraživanju zavisnosti obrazovanja i ekonomskog rasta na primjeru Hrvatske zaključio kako obrazovanje ima jak utjecaj na BDP u Hrvatskoj (Škare, 2001: 196).

Kako bi se osiguralo kvalitetno obrazovanje svim građanima, potrebno je provesti reforme koje se moraju bazirati na suvremenim kurikuluma, poboljšanim programima za učitelje te metodama koje će stimulirati kognitivne vještine i poboljšati vještine rješavanja problema. Pri pristupanju obrazovnoj reformi potrebno je prije svega imati strategiju razvoja prema čijim ciljevima se reforma obrazovne politike može usmjeriti. Sama reforma direktno utječe na relativnu cijenu dobara i usluga, prihode, potrošnju, zapošljavanje i plaće, točnije, u kratkom roku može se očekivati utjecaj na distribuciju pristupa uslugama obrazovanja, kvaliteti obrazovanja te promjenama u nadležnostima, u srednjem roku utjecaj na distribuciju na pristup uslugama i kvaliteti te u dugom roku na distribuciju izgleda za zapošljavanje i razinu plaća.

Fizički kapital značajno pridonosi ekonomskom rastu pri ranim fazama razvoja, dok akumulacija znanja kroz nastavak obrazovanja i osposobljavanja utječe na ekonomski rast u višim razinama razvoja. U razvijenim zemljama intelektualne sposobnosti značajnije utječu na razinu plaća radnika od fizičkih sposobnosti te je zbog toga obrazovanje postalo najvažniji oblik ulaganja u ljudski kapital (Weil, 2012: 158): „Ljudski kapital u obliku obrazovanja ima mnogo sličnosti s fizičkim kapitalom: oboje zahtijevaju ulaganje za stvaranje, a kada se jednom stvore, oboje imaju ekonomsku vrijednost“, što ih oboje čini inputom za proizvodnju (Weil, 2012: 161).

³ Bowman i Anderson (1963), Kaser (1966), Bennet (1967), Harbison i Myers (1964), Adelman i Morris (1967), Horowitz, Zymelman i Herrnstadt (1966), Layard i Saigal (1966) i dr. prema Škare, 2001:190.

No, fizički kapital znatno je jednostavniji za mjerenje jer njegovu produktivnost možemo izmjeriti vrijednošću na tržištu. Ljudski kapital nije moguće odvojiti od vlasnika i vrednovati, a povrat ulaganja u ovaj oblik kapitala teže je kvantificirati. Njegov opseg također nije moguće mjeriti; Weil ističe kako je istraživanje u Etiopiji pokazalo kako je direktna korist jedne osobe koja se obrazuje manja od direktne koristi zbroja ukupnih eksternalija svih članova neke zajednice u kojoj taj pojedinac djeluje (Weil, 2012). Ćosić navodi kako „znanje još uvijek kod nas nije na cijeni i to se onda mora osjetiti na nedostatnom gospodarskom rastu. Značaj obrazovanja je velik, a istraživački sektor i visoko obrazovanje glavni su faktor: (1) proizvodnje novog znanja i njegova akumuliranja, (2) transmisije znanja kroz proces obrazovanja i usavršavanja, čime se povećava veličina ljudskog kapitala te (3) procesa transfera znanja (Ćosić i Fabac, 2001). Zaključno, akumulacija ljudskog kapitala ima pozitivan efekt na rast u dugom roku, obrazovna reforma koja povećava ponudu obrazovanja ima dugoročni sekundarni utjecaj na smanjenje siromaštva (Tiongson, 267), a samim time i porast blagostanja cijelog društva.

3.1. Primjeri istraživanja obrazovanja

Za istraživanja utjecaja obrazovanja na ekonomski rast korištene su različite metodologije, a većina se temelji na Solowljevom modelu rasta (Solow, 1970) proširenog od strane Mankiwa, Rommera i Weila (Mankiw i dr, 1992) poznatije kao MRW model. Jedan od metodoloških problema je odabir varijable korištene za mjerenje ljudskog kapitala, a s obzirom na različitost varijable možemo pronaći različita istraživanja. Bassanini i dr. (Bassanini i dr, 2001) zaključili su iz OECD podataka o zemljama za razdoblje od 1971. do 1998. godine da povećano trajanje školovanja za jednu godinu dovodi do povećanja bruto društvenog proizvoda po glavi stanovnika za 6%. Takav pristup je metodološki upitan u komparativnim analizama jer nije moguće usporediti sav sadržaj usvojenih znanja i vještina svake dodatne godine sa sadržajem koje se usvaja u drugim državama u godinama školovanja prije. U obzir se mora uzeti i činjenica da razvijenije zemlje mogu priuštiti dulje školovanje koje onda djeluje kao pozitivan čimbenik gospodarskog rasta. Time se zatvara krug jer takvo povećanje obrazovanja utječe na tehnološke promjene u određenim sektorima, što za posljedicu ima veću potražnju za obrazovanom i osposobljenom radnom snagom kroz daljnje izučavanje (Mincer, 1995). Povećanje tehnološkog napretka ima pozitivnu visoku korelaciju s ekonomskim rastom, što DeLong smatra ključnim za uvrštavanje u nacionalne strategije koje

bi se onda trebale temeljiti na strategijama koje se odnose na znanstveno-tehnološki razvitak i obrazovanje (DeLong, 1997). Pozitivan efekt kvalitete obrazovanja naglašen je rezultatima istraživanja Hanushek i Woessmanna (Hanushek i Woessmann, 2010) koji su koristili rezultate PISA i TIMS međunarodnih testiranja kao kategoriju ljudskog kapitala i pokazali da devijacija od 100 bodova na testiranju može voditi do 2% razlike rasta GDP per capita (Pelinescu, 2015: 186). Isti autori 2012. godine ističu obrazovanje kao ključan čimbenik u razvoju država govoreći kako je njihova procjena da bi obrazovne reforme u zemljama članicama Europske unije, koje bi države dovele do razine finskih obrazovnih standarda, dovele do porasta BDP-a Europske unije za 20% (Hanushek i Woessmann, 2010). Tica i Đukec u svojem istraživanju zaključuju kako podaci na razini Hrvatske ukazuju na uvriježeno stajalište kako visoko obrazovanje ima nedostatke u komparaciji s razvijenim zemljama kao i postotak diplomanata koji se očituje kroz sporiji rast indeksa ljudskog kapitala, dok je na razini osnovnog obrazovanja vidljiv trend opadanja ljudskog kapitala (Tica i Đukec, 2008: 294). U svojoj analizi utjecaja na hrvatski ekonomski rast iznose stav kako je fizički kapital najvažniji faktor rasta u Hrvatskoj, dok ljudski kapital zauzima važno mjesto, no u puno manjoj mjeri, a efekt rada kao čimbenik utjecaja na ekonomski rast u potpunosti izostaje (Tica i Đukec, 2008: 301).

3.2. Reforme obrazovanja: utjecaj na državu ili svijet?

Sve države svijeta pokušavaju pronaći najkvalitetniji obrazovni sustav koji će im pomoći ostvariti ciljeve rasta i razvoja. Kina je zemlja koja ima višestoljetno kulturno naslijeđe pridavanju pozornosti obrazovanju i učenju. Bez obzira što je dugi niz godina zaostajala po pitanju ekonomskog rasta, Kina je dokaz da razina ekonomskog razvoja ne uvjetuje razvoj obrazovanja. Kina je imala centralizirano obrazovanje, no reformama obrazovanja ono se decentraliziralo i prilagodilo potrebama određenih regija te su uz povećanje financiranja iz privatnog sektora ostvareni veliki uspjesi u širenju osnovnog školstva, a smanjen je naglasak na obrazovanje usmjereno pukom ispitivanju znanja s ciljem poticanja raznolikosti i kulture. Potiče se stvaranje sveučilišta svjetske klase kako bi se povećao interes inozemnih studenata i smjestilo Kinu na vrh globalne ljestvice sila prema kvaliteti obrazovanja (Cheng, 2010). Rusija je svojom reformom također krenula putem decentralizacije i povećanja sredstava usmjerenih obrazovanju kako bi bili u korak s tehnološkim promjenama i svjetskim trendovima. Iako se kulturološki zalažu za pravednost i pristup obrazovanju, među glavnim

problemima je ponovno osposobljavanje prilično politiziranih provoditelja nastave. Također, ne postoji tradicija provođenja nacionalnih testiranja i prikupljanja baza podataka koje bi pripomogle u donošenju obrazovnih politika (Canning i Kerr, 2010). Tijekom Hladnog rata, Rusija je ostvarila značajne tehnološke uspjehe pri utrci u svemiru koje može zahvaliti obrazovanju, a koje je Njemačka smatrala svojom prvom obrazovnom katastrofom. Mnogi autori, drugom obrazovnom katastrofom u Njemačkoj smatrali su rezultate međunarodnog PISA testiranja koje provodi OECD, kada je Njemačka imala izrazito loše rezultate usporedno s očekivanim. Reforma koja je uslijedila bila je potaknuta međunarodnom komparacijom obrazovnog sustava i razumijevanja potrebe globalne konkurentnosti na tom polju. Zanimljivo je da je Njemačka zemlja u kojoj je socioekonomski status učenika najviše utjecao na rezultate PISA testiranja što je promijenilo percepciju javnosti o školstvu i natjeralo vladajuće da posebnu pažnju posvete i pristupu obrazovanju (Kehm, 2010). Kao i prethodno navedene zemlje, Francuska i Švedska su svoje reforme također usmjerile prema cilju globalne konkurentnosti, decentralizacije i prilagodbe modernim metodama poučavanja (Rotberg, 2010).

3.3. Značaj kvalitetnog kurikuluma

Obrazovanje služi kao multiplikator za sve društvene probleme: smanjuje siromaštvo, povećava održivi razvoj i ekonomski rast, a kurikulum je baza na kojoj se grade željeni outputi društva. Kurikulum podrazumijeva opis što, zašto, kako i kada učenici moraju učiti. UNESCO smatra kako se kurikulum nalazi na raskrižju četiri aspekta četvrtog cilja održivog razvoja UN-a prema kojem obrazovanje mora biti uključivo i jednako, karakterizirano kvalitetnim učenjem, u službi promoviranja cjeloživotnog obrazovanja i relevantno za sveopći razvoj (Stabback za UNESCO, 2016) te ističe definiciju kurikuluma kao „fenomen koji omogućuje most između obrazovanja i razvoja“. Kurikulum predstavlja svjesni i sustavni odabir znanja, vještina i vrijednosti koji obuhvaća metode učenja, poučavanja i evaluacije stečenog. Kurikulum se razumijeva kao „politički i društveni dogovor koji reflektira zajedničku viziju društva te istovremeno uzima u obzir lokalne, nacionalne i globalne potrebe i očekivanja (Stabback za UNESCO, 2016: 6). Cilj kurikuluma je ostvariti vrijedne i korisne ishode učenja za učenike i ostvariti niz društvenih zahtjeva i vladinih politika. Glavni izazov svake nacionalne politike je kako uskladiti promjene u kurikulumu s obzirom na brze globalne trendove i učiti mlade kako da žive u nepredvidljivom i brzo mijenjajućem svijetu.

Veliki naglasak u reformi kurikuluma se stavlja na kvalitetu, a UNESCO u svojem priručniku o kvalitetnom kurikulumu ističe relevantnost, konzistentnost, praktičnost, učinkovitost i održivost kao ključna polazišta svakog kurikuluma te kategorije za procjenu kvalitete kurikuluma. Kategorije za procjenu kvalitete kurikuluma su: razvoj kurikuluma, sam kurikulum, implementacija kurikuluma i evaluacija kurikuluma. Unutar kategorije (1) razvoja kurikuluma ističu se kriteriji planiranja i sistematiziranja koji trebaju biti transparentni i javni procesi usmjereni prema viziji kurikuluma, aktivnostima, jasnom vremenskom pregledu i proračunu, kriterij uključenosti i savjetodavnosti mora u obzir uzeti širu sliku društvenih vrijednosti i nastojanja neke države, kriterij odabira profesionalaca za vođenje kurikuluma, kriterij kružne privrede koji razumije potrebu stalnog preispitivanja i potrebe reagiranja na promjene u okruženju te kriterij održivosti koji omogućuje vodstvo, resurse i ekspertizu za omogućavanje pravovremene evaluacije i poboljšanja. Kategorija koja uključuje (2) kurikulum kao takav sadrži kriterije koji osiguravaju vrijednosti svakog djeteta i drže da je svako dijete jednako važno, kriterije koji sadrže sadržaj visoke kvalitete i doprinose razvoju kompetencija, kriterije koji se odnose na odličnu organizaciju i strukturu te kriterije koji se baziraju na skupu načela o tome kako djeca uče. Treća kategorija odnosi se na (3) implementaciju kurikuluma i ona obuhvaća definirana jasna očekivanja od učenika, učitelja, škola i obrazovnih ustanova, roditelja i zaposlenika te obrazovnog sustava i vlasti. Posljednja, kategorija tiče se (4) evaluacije kurikuluma, a evaluaciju definira kao sistematičnu, planiranu i regularno provodljivu od strane kvalificiranih i iskusnih pojedinaca (Stabback, 2016).

3.4. Razvoj obrazovnih politika u Hrvatskoj

Hrvatski obrazovni sustav bio je podložan različitim utjecajima vezanim uz promjene političkih sistema, ali i međunarodnih utjecaja onih organizacija čijem je članstvu Hrvatska težila. Žiljak ističe dvije faze promjene obrazovne politike u Hrvatskoj: prva obuhvaća promjene 90-ih godina koje su „obilježene političkom, idejnom i institucionalnom dekonstrukcijom socijalističkog obrazovnog sustava“, a druga započinje 2000. godine prilikom hrvatskih pregovora za članstvo u Europskoj uniji i procesa europeizacije (Žiljak, 2013). Prva faza započela je u ratnom razdoblju do 1995. godine, što je značajno razlikuje od ostalih tranzicijskih zemalja poput Češke, Mađarske i Estonije koje su svoje obrazovne reforme provele bez raznih sukoba. Uspostavom vlasti na prostoru čitavog hrvatskog teritorija u drugoj polovici 90-ih godina stvaraju se uvjeti za jedinstvenu obrazovnu politiku.

Žiljak ističe i prioritete obrazovnog sustava sažete u programskom govoru tadašnjeg predsjednika Franje Tuđmana koji naglašava raskid sa socijalističkim sustavom i potrebom retrospektivne europeizacije (Grubiša 2006, prema Žiljak, 2007). Glavne aktivnosti obuhvaćene tim reformama odnosile su se na promjene sadržaja vezanih uz nacionalni identitet (hrvatski, povijest, geografija), uvođenje vjerskog odgoja te ukidanje sadržaja povezanih s ideologijom i funkcioniranjem socijalističkog političkog sustava. Promjenom sustava školstva koji obuhvaća predškolske ustanove, osmogodišnje osnovne škole, gimnazije, stručne i više stručne škole, visoke škole, fakultete i akademije te ustanove za obrazovanje odraslih i stručno usavršavanje, obrazovni sustav se vratio na strukturu školstva iz 1958. godine (Pastuović, 1996). U istom razdoblju i Europska unija prvi puta spominje opće obrazovanje Ugovorom iz Maastrichta, a konceptom cjeloživotnog obrazovanja naglašava se važnost obrazovanja za izazove s kojima se EU susreće – ekonomske, demografske i političke (Europska unija, 1992). U drugoj fazi hrvatske promjene obrazovnog sustava i nastojanjima ulaska u Europsku uniju, nacionalne politike značajno su oblikovane ciljevima Europske unije i financijskim sredstvima koji usmjeravaju razvoj obrazovanja u skladu sa svojim strategijama pa stoga možemo govoriti o europeizaciji hrvatske obrazovne politike. Nakon 2005. godine započinje val donošenja strateških dokumenata i odluka vezanih uz obrazovanje: započinje Bolonjski proces, definiranje hrvatskog kvalifikacijskog okvira baziran na europskom kvalifikacijskom okviru kao ključni instrument obrazovne politike, uvođenje državne mature koja je od instrumenta evaluacije postala instrument selekcije za tercijarno obrazovanje, doneseni su i ključni programski dokumenti i zakonska rješenja, kao i osnovane ključne agencije za unapređenje obrazovanja⁴.

Hrvatska je 2014. donijela Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije kojom je uspostavljen okvir za primjenu koncepta cjeloživotnog učenja u Hrvatskoj. Prema Strategiji se obrazovanje i znanost prepoznaje kao razvojne prioritete, pritom navodeći kako Hrvatska ima „ograničene ljudske, materijalne i prirodne resurse kojima se mora koristiti na najbolji način“ (Hrvatski sabor, 2014). Temeljem Strategije, provedba cjelovite kurikularne reforme započela je uvođenjem eksperimentalnog programa u pojedine osnovne i srednje škole u

⁴ Usvojeni su: Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005.-2010. (MZOS, 2005), Strategija razvoja sustava strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2008.-2013, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008), Pravilnik o polaganju državne mature (2008), Zakon o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju, Zakonom o strukovnom obrazovanju (2009.), Zakon o obrazovanju odraslih (2007), donesene su Polazne osnove Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira (2008.). Osnovane su ključne agencije: Agencija za strukovno obrazovanje (2005.), Agencija za obrazovanje odraslih (2006.), Agencija za mobilnost i programe EU (2007). Od 2006. godine u osnovne škole se uvodi Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS), ali je iste godine započeo i proces izrade nacionalnog kurikuluma (prema Žiljak, 2013: 16).

školskoj godini 2018./2019. Novim Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 68/18), uspostavljen je okvir za donošenje 40 novih kurikuluma. Cjelovita kurikularna reforma ulazi u sve osnovne i srednje škole u školskoj godini 2019./2020., a osim što je informatika postala obavezan predmet, uvodi se i međupredmetna tema poduzetništvo. S obzirom da je tema cjelovite kurikularne reforme aktualna, ovim istraživanjem bilo je važno razmotriti njezinu percepciju u stručnoj zajednici i javnosti.

4. Analiza aktera javnih politika

4.1. Metodologija

Pod aktere javnih politika shvaćaju se “pojedinci, formalne ili neformalne skupine i organizacije koje na temelju svojih formalnih nadležnosti, ali i interesa i vrijednosti, sudjeluju u procesu stvaranja politika, odnosno teže utjecati na oblikovanje i implementaciju rješenja javnih politika“ (Petek u Petek, Petković, 2014: 23). Podaci su prikupljeni polustrukturiranim intervjuima unutar namjernog uzorka, a u radu su prikazani anonimno i u muškom rodu.

Prilikom analize aktera relevantnih za temu rada, odabrani su formalni akteri (predstavnicima državnih tijela), te dva neformalna aktera (istraživačke organizacije). S obzirom na temu rada, svrstani su u aktere ekonomske politike i aktere obrazovne politike. Institucije su kontaktirane putem elektroničke pošte i telefonski, no neki od aktera nisu se odazvali pozivu, stoga konačni broj održanih intervjuova iznosi pet (rujan, 2018. godine). Zanimljiv zaključak se nametnuo već prilikom uzorkovanja kada se nijedan akter iz obrazovne politike nije odazvao ili nije smatrao vezu ovih dviju politika relevantnim za svoju instituciju.

Za analizu aktera korišten je polustrukturirani intervju, a analizirane su percepcije aktera, odnosno “kako shvaćaju svijet, druge aktere, obrasce interakcije i općenito probleme javnih politika” te vrijednosti aktera, tj. “njihove unutarnje motivacije, norme i interesi, koji se kroz preferencije i stajališta u nekoj politici ‘prevode’ u konkretna rješenja” (Petek u Petek i Petković, 2014: 28). Analiza je, stoga, podijeljena u tematske odlomke, a ne pojedinačne iskaze aktera. Intervjuirani su predstavnici Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta (u nastavku teksta: MINGO), Državnog zavoda za zapošljavanje (HZZ), Hrvatske narodne banke (HNB), Hrvatske gospodarske komore (HGK) i Ekonomskog instituta u Zagrebu (EIZ).

4.2. Rezultati

Kroz pitanja ispitana je percepcija relevantnih sugovornika o čimbenicima ekonomskog rasta, odnosu ljudskog i fizičkog kapitala, udjelu visokoobrazovane radne snage u stanovništvu, kurikulumu, standardizaciji zanimanja i drugim relevantnim pitanjima koja dovode ljudski kapital i ekonomski rast u međuodnos s naglaskom na aktualnu kurikularnu reformu.

4.2.1. Percepcija ekonomskog rasta

Tijekom intervjua, istaknuti su različiti čimbenici koji doprinose ekonomskom rastu. Predstavnik HNB-a ističe kako se u Hrvatskoj smanjenje javne potrošnje smatra ključnim čimbenikom ekonomskog rasta, no javna potrošnja ne potiče rast sama po sebi, nego kao element BDP-a smanjuje BDP u slučaju smanjenja javne potrošnje, pri čemu se zapravo najčešće govori o stabiliziranju javnih financija. Ističe kako se smanjenjem javne potrošnje prvo smanjuje dug, koji stvara veliki problem napretku gospodarstva, a zatim povećava stabilnost. Investicije su također jedan od čimbenika gospodarskog rasta, no one opadaju kao i javna potrošnja zato što je većinom javna potrošnja smanjena upravo na investicijama (ulaganja u infrastrukturu, kapitalne projekte), a privatni sektor nije nadomjestio tu ulogu. Osim već navedenog, sugovornik naglasak stavlja i na demografsku sliku države: demografska kretanja, migracije, različite nejednakosti te strukturu tržišta rada (Intervju 1, 2018).

Kao jedan od već istaknutih elemenata gospodarskog rasta je i zaposlenost, koja se u Hrvatskoj očituje kroz stopu nezaposlenosti, ali i nisku stope participacije radne snage. Sugovornik iz HZZ-a ističe da neusklađenost između ponude rada i potražnje za radom negativno utječe na obje stope. Jedan od uzroka spomenute neusklađenosti je djelovanje obrazovnog sustava zajedno sa strukturom upisnih kvota, no opseg i jačinu utjecaja doprinosa obrazovnog sustava teško je ispitati zbog nedostatka cjelovite baze podataka (Intervju 5, 2018).

4.2.2. Međuodnos fizičkog i ljudskog kapitala

Prilikom pitanja o utjecaju ljudskog kapitala na gospodarski rast, ispitanik HNB-a ističe kako je razvoj ljudskog kapitala i obrazovanje bitan faktor gospodarskog rasta, no da taj element rasta nije česti objekt rasprava. Predstavnik HZZ-a smatra kako sve više jača svijest o tome da rast i razvoj zemlje u velikoj mjeri ovise o tome kako obrazujemo građane, ne samo one koji se trenutno nalaze u sustavu obrazovanja i osposobljavanja, već i one koji čine radnu snagu te one koji se iz različitih razloga u sadašnjem trenutku nalaze izvan obrazovanja i rada. Također, u tom smislu ističe da je u europskom okruženju jasno naglašeno da je “obrazovanje ključ ekonomskog razvoja i opstanka te da suvremeni život i današnji poslovi zahtijevaju sve osposobljenije i pismenije građane” (Intervju 5, 2018).

Osim boljeg osposobljavanja, predstavnik HNB-a smatra kako su ulaganje u obrazovanje i reforme obrazovnog sustava ključni za izlazak iz “zamke srednjeg dohotka”, odnosno, razine razvoja između srednje- i visoko-razvijenih zemalja (Intervju 1, 2018). No, za taj prijelaz potrebno je imati visoka ulaganja, tehnologiju i razvijene institucije. Danas se prema strukturi izvoznih roba vidi kako jako mali udio u izvozu zauzimaju visokotehnološke robe, koje dovode do rasta te konkurentnog i modernog gospodarska s višim plaćama, no za to su potrebni obrazovani građani. Stoga ispitanik iz HNB-a kontinuirano naglašava važnost reforme svih razina obrazovanja, uz ohrabrivanje mladih da ne odlaze u inozemstvo netom nakon završetka obrazovanja.

Uz slaganje oko snažnog utjecaja ljudskog kapitala na rast, predstavnik MINGO-a ističe i još jedan teško mjerljiv čimbenik koji ovisi u ljudskim resursima, a to su inovacije. Mnogi indeksi, poput *European Innovation Scoreboard*⁵ koji u svojim izvješćima koristi Europska komisija, nisu stalni i sustavno se mijenjaju elementi koji ga sačinjavaju, jer kako je sugovornik istaknuo, riječ je o “živom materijalu”. Uputio je na važnost inovacijske politike koja se smatra “amalganom industrijske, tehnologijske, znanstvene, ali i politike poduzetništva” jer se time “ideju prevodi u konkretni proizvod i plasira na tržište” (Intervju 4, 2018). Upravo zato može se izvući zaključak da su obrazovanje, kreativni pojedinci i inovacijska politika usko povezani uz istraživanje, razvoj i poduzetništvo.

Kako je u teorijskom dijelu rada vidljivo, važna je korelacija ljudskog kapitala i ekonomskog rasta. Sugovornik iz EIZ-a smatra kako je ta korelacija pozitivna, bez obzira analizirali

⁵ Dodatne informacije: Europska komisija (2019) *European Innovation Scoreboard*. https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en.

razvijene ili nerazvijene zemlje. Ispitanik iz HZZ-a ističe da je tema utjecaja ljudskog kapitala na gospodarski rast, mjerena rezultatima na testovima znanja, obrađena u pojedinim međunarodnim istraživanjima (primjerice, Hanushek i Woessmann, 2007) te kako navedena istraživanja nalaze značajan pozitivan utjecaj ljudskog kapitala na gospodarski rast.

Sugovornik iz HNB-a naglasio je kako se posljednjih 30-ak godina sve intenzivnije istražuje to područje te kako su dokazane snažne korelacije između razine obrazovanja, godina pohađanja obrazovnog sustava i gospodarskog rasta. Smatra kako su tu korelaciju uočila i razvijena gospodarstva, koja su usmjerila svoja ulaganja u jačanje ljudskog kapitala. Predstavnik HGK slaže se s takvim stavom, te navodi kako u Hrvatskoj važnost ljudskog kapitala nije isticana u literaturi, medijima, a posebice ne kroz mjere. No, navodi kako se situacija počela znatno mijenjati u posljednjih pet godina zato što se uviđaju problemi (1) strukture i broja stanovnika, (2) povećanja upisa učenika u zanimanja neusklađena s tržištem rada te (3) radno intenzivne snage koja je poželjna u ostalim državama Europske unije koje nude bolje radne uvjete, pa zaključuje kako bi “u idućih nekoliko godina ljudski kapital mogao biti važniji od fizičkog kapitala” (Intervju 1, 2018). MINGO sugovornik ističe kako je u Hrvatskoj naglasak na fizički kapital (oprema, prostor, uređaji), no da “u nekakvoj globaliziranoj ekonomiji u kojoj jesmo, da se bilo kakva konkurentnost ne može bazirati samo na fizičkom kapitalu, jer, tko će razvijati nešto novo i raditi” (Intervju 4, 2018). Zbog toga smatra kako je ljudski kapital jako važan u ranoj fazi, dok je u kasnijoj fazi proizvodnja usmjerena na fizički kapital, zato što “jedno bez drugog ne može” (Intervju 4, 2018).

Predstavnik HGK smatra kako se Hrvatska mora strateški orijentirati jer samo tako može konkurirati velikim tržištima rada i gospodarstvima: “ako ćemo se opredijeliti za čistu proizvodnju, sasvim sigurno nam ne treba toliko visokoobrazovanih, srednja škola je dovoljna za već napravljene proizvodnje” (Intervju 2, 2018). U tom smislu tvrdi kako strateško orijentiranje služi onda kada želimo proizvodnju s dodanom vrijednošću da unosimo neku našu ideju i prodajemo izvan države te da se ugrađuje u neki proizvod. U istom smjeru, predstavnik HNB-a ističe da ljudski kapital ima tendenciju prelijevanja (*spillover*) za razliku od fizičkog kapitala jer se neke stvari mogu naučiti od drugih i bez formalnog obrazovanja. Nastavlja kako “nitko nije točno dokazao što točno čini ljudski kapital tako da neki smatraju da se radi o *learning-by-doing*, odnosno da se ljudski kapital stječe iskustvom, tj. da ne mora biti neki svjesni postupak učenja” (Intervju 1, 2018).

4.2.3. Struktura radne snage u Hrvatskoj

Sugovornici imaju oprečan stav prema pitanju udjela visokoobrazovanih stanovnika u radnoj snazi: iako svi ističu nužnost strukovnih zanimanja, posebice onih koja nestaju, ne mogu svi biti visokoobrazovani (Intervju 4, 2018) jer, sociološki, visokoobrazovani, radili oni u struci ili ne, doprinose blagostanju (Intervju 2, 2018). Predstavnik HNB-a navodi kako europski dugoročni ciljevi traže povećane stope visoko obrazovanog stanovništva, dok u isto vrijeme prema hrvatskoj strukturi gospodarstva, hrvatsko visoko obrazovano stanovništvo nema posla, s druge strane predstavnik HZZ-a smatra kako povećanje udjela visoko obrazovanih u stanovništvu odnosno radnoj snazi ne mora biti u proturječju s potrebama hrvatskog gospodarstva ako im struktura visokoobrazovanih odgovara u pogledu sadržaja obrazovanja (veći udio medicine, farmacije, elektrotehnike, računarstva, strojarstva).

Osim formalnih uvjeta, strukture tržišta rada i usuglašenih dugoročnih ciljeva, kao značajan utjecaj na razvoj ljudskog kapitala, predstavnici HNB-a i MINGO-a ističu i karakteristike pojedinca. Iz MINGO-a ističu kako se inovativnost i kreativnost odnose na karakteristike pojedinca: “inovativnost, za razliku od kreativnosti, bi podrazumijevala nešto što je sistematično i ponovljivo” (Intervju 4, 2018), no naglašava kako se unutar MINGO-a bave samo karakteristikama poduzeća koja mogu biti inovacijska, ne i razvojem karakteristike pojedinaca.

4.2.4. Usklađivanje s tržištem rada i cjeloživotno učenje kao domena političke ekonomije

Kako bi se smanjila neusklađenost tržišta rada i obrazovanja, institucije aktivno provode različite mjere. Sugovornik iz HZZ-a ističe kako sustavno organiziraju aktivnosti cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja različitih ciljanih skupina u Hrvatskoj, uključujući nezaposlene osobe i ostale tražitelje zaposlenja, učenike osnovnih i srednjih škola te poslodavce. Naglašeno je kako je profesionalno usmjeravanje učenika osnovnih i srednjih škola važan alat politike zapošljavanja, predstavlja rane intervencije i ima preventivno značenje za sprječavanje (dugotrajne) nezaposlenosti te omogućava podršku pri donošenju adekvatnih odluka o izboru obrazovnih programa i zapošljavanja. Smatra kako “mora doći do promjene koncepta ‘jedan posao za cijeli život’ na koncept cjeloživotnog razvoja i upravljanja karijerom” (Intervju 5, 2018). U tom pogledu HZZ smatra da je nužno “započeti s

profesionalnim usmjeravanjem što ranije, još od vrtića, a u tome značajno pridonosi obrazovanje i kvalitetan kurikulum usmjeren potrebama tržišta rada” (Intervju 5, 2018). Rezolucija Europske unije “Novi program vještina za Europu”⁶, kao instrument kojim se nastoji pomoći državama članica da dostignu zadani cilj, predviđa sve veću potrebu za kompetencijama više razine obrazovanja te stavlja sve veći naglasak i ističe nužnost usvajanja tzv. prenosivih ključnih kompetencija radi prilagodbe raznolikim zadacima koji se očekuju od radnika. Pritom je poželjno usklađivati osobne sklonosti s pozitivnim vrijednostima i ciljevima društvenog razvoja.

No uz sve aktivnosti koje HZZ provodi, sugovornici iz HGK i HNB ističu kako je odabir obrazovnog programa, odnosno škole za zanimanje teška odluka, jer ne bi se trebalo gledati kako sad stvari stoje, nego kako će biti u budućnosti: treba “raditi to planiranjem, a ne stihijski i nekontrolirano” (Intervju 1, 2018). Također navodi se kako postoji raskorak između želja učenika i stvarnih potreba tržišta rada, jer se pokušava ne nametati učenicima “što bi trebali biti” (Intervju 2, 2018). Predstavnik HGK navodi primjer njemačkog obrazovnog sustava koji je modularan i u puno ranijoj dobi usmjerava učenike na određenu razinu obrazovanja te kako roditelji u velikom postotku poštuju odluku stručnjaka kada govori o kompetencijama i mogućnostima njihove djece. Smatra kako je najgora opcija izbaciti djecu iz sustava zbog reformi obrazovanja ili selekcija pri upisu, što se dogodilo u Hrvatskoj s jednom od reformi.

4.2.5. Kvalifikacijski okvir za standardizaciju zanimanja

Hrvatski kvalifikacijski okvir je reformski instrument kojim se uređuje standard kvalifikacija na svim obrazovnim razinama u Hrvatskoj, a temelji se na ishodima učenja te je usklađen s potrebama tržišta rada, pojedinca i društva u cjelini (kvalifikacije.hr, 2019). Kvalifikacijski okvir prilagođavao se standardima Europske unije, te sugovornik smatra kako bi članstvom u EU i “gazdom koji je korektiv” naš kvalifikacijski okvir trebao bolje funkcionirati (Intervju 3, 2018). HZZ predstavnik tvrdi kako provedba Zakona o HKO⁷ kroz uspostavu standarda zanimanja i standarda kvalifikacija postaje instrument povezivanja tržišta rada i obrazovnog

⁶ Dodatne informacije: Europska komisija (2018) Novi program vještina za Europu. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=hr>.

⁷ Dodatne informacije: Hrvatski sabor (2013) Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru. *Narodne novine* 22/2013.

sustava. Također naglašava kako je uspostavljeno i Nacionalno vijeće za razvoj ljudskih potencijala kao središnje strateško tijelo za razvoj HKO-a, koje procjenjuje, vrednuje i usklađuje javne politike imajući u vidu njihov utjecaj na razvoj ljudskih potencijala i postizanje strateških ciljeva i konkurentnosti Hrvatske.

4.2.6. Suradnja dionika u području obrazovanja

Pri pitanju predstavnika institucija jesu li njihove institucije surađivale pri izradi nacрта novog kurikulumu, predstavnik EIZ-a ističe kako se Institutu nadležna ministarstva obraćaju za konzultacije te smatra kako je to rastući trend u Hrvatskoj. Predstavnik MINGO-a ističe inicijativu SECEL - centar za poduzetničko učenje: kurikulum za učenje poduzetništva za osnovnu i srednju školu, fakultete, učitelje i ravnatelje škola. Kroz Vijeće za ljudske potencijale isticala se je važnost digitalnih vještina, no napominje kako po djelokrugu rada Ministarstvo znanosti i obrazovanja se zadužuje za formalno obrazovanje, a Ministarstvo rada i mirovinskog sustava za neformalno - doškolovanje, osposobljavanje, a to se sad sve provodi zahvaljujući financiranju iz Europskog socijalnog fonda.

Na pitanje o koordinaciji obrazovne i ekonomske politike, sugovornik iz HZZ-a ističe preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja, odnosno činjenicu da smatraju kako bi uvažavanje istih trebalo doprinijeti boljoj usklađenosti obrazovanja s potrebama tržišta rada. Aktivnosti profesionalnog usmjeravanja HZZ provode se u suradnji s drugim relevantnim dionicima na području obrazovanja i tržišta rada (primjerice, osnovnim i srednjim školama, sveučilištima, udrugama, poslodavcima i sl.) te aktivno provodi ankete i izrađuje regionalne brošure koje bi učenicima pomogle izabrati buduće zanimanje. Predstavnik HZZ-a navodi kako je važno "kreirati obrazovnu politiku s obzirom na potrebe lokalnog gospodarstva kako bi se stvarala radna snaga koja može lako doći do zaposlenja nakon što završi obrazovanje" jer, nažalost, svake godine "imamo sve veći jaz između potreba poslodavaca i kvalifikacija mladih osoba koje izlaze iz redovnog obrazovanja" (Intervju 5, 2018). Na ovu misao nadovezuje se misao sugovornika iz EIZ-a koji smatra kako bi bolja komunikacija škola i HZZ-a smanjila jaz na tržištu rada.

Sugovornik iz HGK aktivno je sudjelovao u konzultacijama oko strukovnog obrazovanja i zajedno je s kolegama zagovarao dualno obrazovanje kao mjeru omogućavanja prakse učenicima još tijekom školovanja, ali i prihoda uz garanciju zaposlenja nakon završene škole.

Također naglašava kako je bitno ostaviti prostor učenicima za daljnje školovanje ukoliko se odluče za to. Unutar rasprave oko kurikularne reforme, navelo se kako centar kompetencija treba biti dio strukovnog obrazovanja te da mogu osnovati poduzeća koja će se baviti praktičnom nastavom. HGK je inzistirao da se omogući kompanijama da postanu centri kompetentnosti i tako, osim omogućavanja prakse učenicima (svojim budućim zaposlenicima) ujedno i poboljšavaju svoju konkurentnost te time vraćaju sredstva u proračun kroz porez. No, predstavnik HGK navodi kako ta rasprava nije naišla na plodno tlo, odnosno da se je pokušalo okriviti “gospodarski lobi” za taj prijedlog. U razgovoru se nametnula tema centralističkog sustava obrazovanja, na kojeg je hrvatsko stanovništvo naviklo, odnosno, na državu kao temeljni pružatelj usluga obrazovanja. U skladu s time, sugovornik smatra kako “pravo strukovno obrazovanje daje tvrtka” i da bi se zato trebalo pristupiti dualnom obrazovanju kako bi se tržište samo pobrinulo za svoje potrebe (Intervju 2, 2018). Naravno, u slučaju uvođenja ovakve mogućnosti unutar kurikularne reforme, treba se osigurati “certificiranje firmi i mentora, jer ti ljudi u tvrtkama moraju preuzeti ulogu učitelja, i to nije sasvim jednostavno” (Intervju 2, 2018). Suprotno ovim idejama za budućnost, HZZ svojim odgovorom vraća u sadašnje stanje: ne postoji input od poslodavaca o traženim kompetencijama potencijalnih zaposlenika, no smatraju takve povratne informacije od iznimne važnosti za pomoć sustavu obrazovanja pri planiranju obrazovnih programa koji bi poticali razvoj kompetencija traženih na tržištu rada.

4.2.7. “Zastarjela reforma”

Reforme su nešto o čemu se uvijek priča, no za njih je potrebno strpljenje. Sugovornici iz HNB-a i EIZ-a smatraju kako donositelji odluka i politička elita radije provode kratkoročne i vidljive reforme, nego dugoročne koje često ne dožive svoju konzistentnost zbog izmjene vlasti: “Sve reforme koje se donose su kratkoročne koje će onako u kratkom roku djelovati na agregatnu potražnju, što će imati efekt brzo, godinu ili dvije, a uvijek se zanemaruje dugoročna komponenta, obrazovanje, istraživanje tržišta i novih proizvoda, inovacije” (Intervju 3, 2018).

Predstavnik HNB-a ističe kako se industrijalizacijom u 90-im godinama znatno promijenio stav oko dotadašnjih trendova na tržištu rada te se nameće pitanje što će se dogoditi s automatizacijom, odnosno koja će se zanimanja automatizirati, a koja ne. Ujedno smatra kako

procesu prilagodbe mogu trajati 20 godina, a između toga će biti socijalni nemiri, tako da mora biti neki plan u obliku prekvalifikacija ili nekog prijelaza (Intervju 1, 2018).

Nameće se pitanje je li posljednja velika promjena u obrazovanju - uvođenje državne mature imala utjecaj na ekonomski rast, kao što bi to potencijalno promjena kurikuluma učinila. Iz HGK odgovara kako se je smanjio broj upisanih u strukovna zanimanja; HNB sugovornik ističe kako bi to mogao postati odličan alat za uspoređivanje ishoda kroz empirijske analize, no kako su se rezultati prestali javno i detaljno objavljivati. Predstavnik EIZ-a navodi kako nije vidio niti jedan rad na tu temu, no kao problem takve analize vidi nepostojanje razvijenog sustava praćenja studenata i učenika nakon izlaska iz obrazovanja (njihovo zaposlenje, dohodak, itd.).

4.2.8. Kurikularna reforma za unapređenje obrazovanja

Tijekom razgovora oko nacrtu novog kurikuluma sugovornik iz HGK pozitivno ističe kretanje prema ishodima učenja, jer to smatra jednim načinom kako se kurikulum može provesti. Sugovornik zaključuje kako prije nije bilo kurikuluma, nego je bio nastavni plan i program, te da će se sada napraviti ishod, vrednovanje i sadržaj, što čini kurikulum.

Predstavnik HNB-a smatra kako je za kurikulum budućnosti bitno staviti naglasak na “interdisciplinarnost, spajanje vještina, fleksibilnost, sposobnost upijanja novih vještina da se u hodu može prilagoditi (...) nije poanta naučiti samo jednu stvar i samo to raditi, nego da imaš neku širinu jer tek onda te ne može zamijeniti stroj” (Intervju 1, 2018). Također, ističe kako je obrazovanje dio tržišta rada, a utječe na mlade bez da imaju utjecaj na to kakvo će obrazovanje dobiti. Smatra kako ono ne utječe samo na njih, nego i na cijelo gospodarstvo jer “ako imaš sunce i more, razvija se turizam, ako imaš školovane ljude razvija se tehnologija” (Intervju 2, 2018). Osim, znanja potrebnog za buduće zanimanje, sugovornik smatra kako obrazovanje mora oblikovati i mlade kao građane, koji moraju biti sposobni nadzirati demokratske procese i sudjelovati u njima “da se stvori društvo kakvo žele” (Intervju 2, 2018).

U pogledu reforme kurikuluma, sugovornik iz MINGO-a ponovno ističe kompetencije poput poduzetništva, osjećaja za inicijativu i inovativnost, koje su razvijali kroz inicijativu Ministarstva te koja je bila raspravljana u procesu kurikularne reforme

Predstavnik HZZ-a smatra kako je cilj kurikuluma definirati što se uči i na koji način se priprema djecu i mlade za tržište rada, no da zbog dinamičnosti tržišta rada niti jedan obrazovni sustav ne može jednako brzo pratiti promjene. Smatra da je zbog toga nužno obrazovni sustav kreirati tako da omogućava stjecanje kompetencija koje će se kasnije nadograđivati kroz cjeloživotno učenje. Kao i ispitanik iz MINGO-a, ističe važnost poduzetničkih kompetencija, ne samo u svrhu pokretanja posla, nego i za razvoj profesionalnog života i vlastite karijere.

4.2.9. Konkurentnost i ekonomija znanja

Predstavnik MINGO-a smatra kako Ministarstvo znanosti i obrazovanja i sve strukture akademskog sektora imaju veliki problem sa znanjem kao ekonomskim resursom, to smatraju “prostitucijom znanja” te zaključuje kako je “znanje, što je zapravo javno dobro, stavljeno u službu ekonomije” (Intervju 4, 2018). Ističe relevantnost ekonomije znanja i važnost koju Europska unija tom pojmu pridaje.

Ekonomijom znanja direktno se utječe na konkurentnost: članstvom u EU otvorena je mogućnost izvoza i počinje se izvoziti, no zaključuje kako “ukoliko nisi konkurentan izvoz će patiti” (Intervju 1, 2018). Na istraživanje i razvoj gleda se kao na investiciju, no ulaganje u obrazovanje radnika na poslu se ne računa pod investiciju. Ističe kako smo prema indeksu konkurentnosti veoma loši: prednost imamo prema kategorijama infrastrukture (internet, struja, voda, ceste), no sve ostalo zaostaje (tehnološka spremnost, tržište rada, inovacije, makroekonomska stabilnost itd.). Kako se ipak radi o „maloj državi“, predstavnik HNB-a smatra kako Hrvatska ne može konkurirati velikim tržištima, nego da se mora uključiti u lance vrijednosti i da je to realni način kako Hrvatska može uspjeti na globalnom tržištu, no naglašava kako “za to treba dosta ljudskog kapitala” te da “ne možemo sami ništa, ali poruka je da ne moramo sami” (Intervju 1, 2018).

4.2.10. Dodatno istaknute teme tijekom intervjua o međuodnosu obrazovanja, tržišta rada i ekonomskog rasta

4.2.10.1. Turizam

Većina sugovornika istaknula je turizam kao jedan od uzroka poremećaja na tržištu rada. Predstavnik HGK navodi kako su radno intenzivne industrije uvijek imale radnu snagu te to smatra razlogom zašto “nije bilo smisla ulagati u ljudski kapital, koji se sam stvarao i ima ga koliko hoćete” (Intervju 2, 2018), ne samo diljem Hrvatske, nego i u susjednim državama. Sugovornik iz HNB-a isto poručuje kako turizam ne traži obrazovanu radnu snagu, odnosno ulaganja u razvoj ljudskog kapitala, a ulaskom u EU, prijašnje sezonske migracije unutar Hrvatske su se prelile na ostatak država članica zbog boljih uvjeta rada. Kao treći utjecaj turizma na tržište rada istaknuto je gušenje razvoja drugih grana, koje bi potencijalno dugoročno bile isplativije.

4.2.10.2. Uvoz i izvoz ljudskog kapitala

Kao problem koji nastaje odlaskom radnika iz Hrvatske, osim demografskih razloga, predstavnici ističu i potrebu radnika za preživljavanje pojedinih industrija, čime se navodi primjer prihvaćanja migranata od strane zapadnih država Europe, čemu će se morati okrenuti Hrvatska zbog nedostatka svoje radne snage, ali i radne snage iz susjednih država, jer “tko se ne prilagodi tome neće opstati” (Intervju 2, 2018). Predstavnik HNB-a također naglašava kako Hrvatskoj nitko ne brani privući nekoga iz drugih država, ali da to do sada nije bila politička odluka, “ljudski kapital ima neku vrijednost, ako ćemo staviti novčanu, onda možemo staviti vrijednost obrazovanja koju ti trebaš uložiti da stekneš to obrazovanje” (Intervju 1, 2018). Nastavlja kako se u tom pitanju radi i o oportunitetnom trošku, odnosno činjenici koliko netko propušta zaraditi novac zato što ne radi jer se obrazuje.

Osim radnika strukovnih zanimanja, problem koji svi ističu je i “odljev mozgova”, odnosno odlazak visoko obrazovanog stanovništva kojeg država obrazuje izdvajajući proračunska sredstva (Intervju 3, 2018), ne omogućuje zadovoljavajuću radnu atmosferu te time potiče na odlazak iz države, čime onda “mi financiramo ljudski kapital drugim državama, što nije poželjna pojava” (Intervju 2, 2018). Iz HNB-a ističu kako je kroz 20. stoljeće pojedincu nakon završenog visokog obrazovanja posao bio garantiran, no kako se stanje promijenilo, posebice poslije krize nakon koje se dugo nismo oporavili, a spor oporavak otjerao sve slojeve stanovništva izvan države.

4.2.10.3. Dualno obrazovanje

Još jedan od istaknutih problema je sustav vrednovanja ishoda učenja u Hrvatskoj i standardizacije obrazovanja državnom maturom. Iako je državna matura zamišljena kao metoda evaluacije ishoda učenja, matura je postala selekcijski mehanizam za upis visokoobrazovnih institucija. Samim uvođenjem državne mature, smanjio se upis obrtničkih zanimanja, a veliki utjecaj na to imalo je otežavanje do razine onemogućavanja učenika strukovnih i obrtničkih škola uspješno polaganje državne mature pa time i mogućnost upisa na fakultet (Intervjui 1, 2 i 3, 2018).

Podaci o smanjenom upisu učenika u strukovne škole, rezultata anketa i savjetodavnih razgovora objašnjavaju se kao stav kako se radi o nižem statusu tih zanimanja, loših radnih uvjeta, niže plaće i sl., no potrebno je navedene zaključke potkrijepiti istraživanjem. Predstavnici HGK, HZZ i HNB nade polažu u uvođenje dualnog obrazovanja i regionalnih centara kompetentnosti kroz reformu obrazovanja. Kao primjer, svatko od njih odvojeno, ističu zemlje srednje Europe koji su sustavom dualnog obrazovanja postigli izrazito visoku zaposlenost mladih, osamostaljivanje te stjecanje iskustva. Predstavnik HGK ističe kako je Hrvatska jedna od vodećih u EU prema broju učenika u strukovnom obrazovanju, no kako je samo 10-12% njih usmjereno zanimanjima koja su potrebna gospodarstvu (Intervju 2, 2018).

4.2.11. Zaštita intelektualnog vlasništva

No, kao i ishodi učenja, ne može se cjelokupno znanje vrednovati. Predstavnik MINGO-a ističe kako “znanje kao takvo nema vrijednost sve dok ne postane imovina; tek kad je ono imovina, vi možete nešto kvantificirati, do tad je nešto ezoterično (nešto znam ili ne znam)” (Intervju 4, 2018). To je važno zato što je intelektualno vlasništvo računovodstveno vrednovanje intelektualnog kapitala i pravna zaštita. To je razlika između ljudskog i fizičkog kapitala – što je za fizički kapital vlasništvo jasno definirano i neupitno. Iz HNB-a sugovornik ističe kako znanje ostaje vezano za pojedinca te da se ne može vrednovati nekim iznosom.

5. Analiza sadržaja internetskih medija

Analize sadržaja hrvatskog tiska nisu nepoznate hrvatskoj akademskoj zajednici, no istraživanja povezana sa sadržajem novih medija i internetskih portala znatno su manje zastupljena. S obzirom na veliku društvenu ulogu koju internetski mediji preuzimaju u svakodnevnom životu kroz veliku moć stavljanja tema na dnevni red, smatram kako je potrebno razumjeti ovaj rastući fenomen.

Skoko i Vrdoljak (2018) ističu istraživanje Ipsos Pulsa za 24sata d.o.o. iz ožujka 2017., koji ističu kako “temu medijskih navika u Republici Hrvatskoj te komparativnih prednosti pojedinih medijskih kanala za dostavu različitih tipova sadržaja i informacija, internet dobiva sve više na važnosti u našem svakodnevnom životu kada su u pitanju informiranje, edukacija i zabava” (Skoko i Vrdoljak, 2018: 80). Kako internet više puta dnevno prati 72,8% ispitanika usporedno s manjim postocima ostalih medija, zaključuju kako je internet postao glavni medij za informiranje u Hrvatskoj (Skoko i Vrdoljak, 2018: 80).

5.1. Metodologija

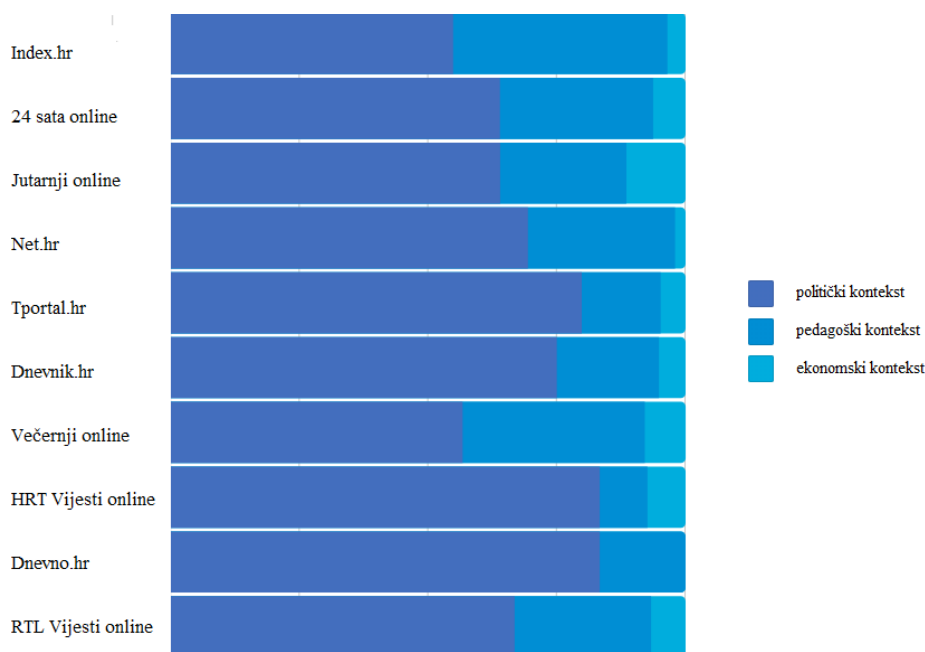
U ovom radu, za potrebe prikupljanja podataka o medijskim objavama na internetskim portalima korištena je analiza sadržaja koja podrazumijeva tehniku sistematskog, kvantitativnog i objektivnog opisa medijskih tekstova, koja je korisna za određeno kategoriziranje ishoda, tražeći efekte i radeći usporedbe između medija, tijekom vremena između sadržaja i „stvarnosti“ (Vrljević Šarić i Zgrabljčić Rotar, 2012). Javnu percepciju kurikularne reforme i njezin karakter istraživala sam analizom diskursa *online* članaka.

U tom pogledu diskurs shvaćam kao način usmjerenja pozornosti šire javnosti od strane medija, novinara i medijskih kuća, koji prikazuju načine razmišljanja, ključne teme, osobe i događanja - definirajući što je važno i u središtu pozornosti kod rasprava o kurikularnoj reformi. Mediji se time koriste kako bi predstavili različite aktivnosti (reforme), odnosno utjecali na njihovu provedbu. (Gee, 2001: 13).

Koristeći ovu metodu, istraživanje je obuhvatilo medijske objave deset najčitanijih internetskih portala prema “The Reuters Institute Digital News Report” izvješću za 2018. godinu: Index.hr, 24sata *online*, Jutarnji *online*, Net.hr, Tportal, Dnevnik.hr, Večernji *online*, HRT Vijesti *online*, Dnevno.hr i RTL Vijesti *online* (Peruško, 2018).

Način pretrage uključivao je integriranu tražilicu unutar portala koja pretražuje objavljene članke na internetskom informativnom portalu uz pomoć ključnih riječi “kurikularna reforma” u vremenskom razmaku od 1. rujna 2017. godine do 1. svibnja 2019. godine. Ukupno je obrađeno 985 članaka objavljenih unutar spomenutih 10 medijskih izvora. Rezultati su razvrstani unutar tri kategorije: (a) kurikularna reforma spomenuta u političkom kontekstu, (b) kurikularna reforma spomenuta u pedagoškom kontekstu i (c) kurikularna reforma spomenuta u ekonomskom kontekstu. Osim razvrstavanja članaka prema spomenutim kategorijama, prikupljene su sve ključne riječi istaknute na dnu članaka kako bi se vizualno mogli prikazati naglasci i kontekst kurikularne reforme u internetskim medijima. Članci su uzeti u obzir nevezano radi li se o cjelokupnom članku posvećenom kurikularnoj reformi ili se radi o navođenju kurikularne reforme u nekom širem kontekstu.

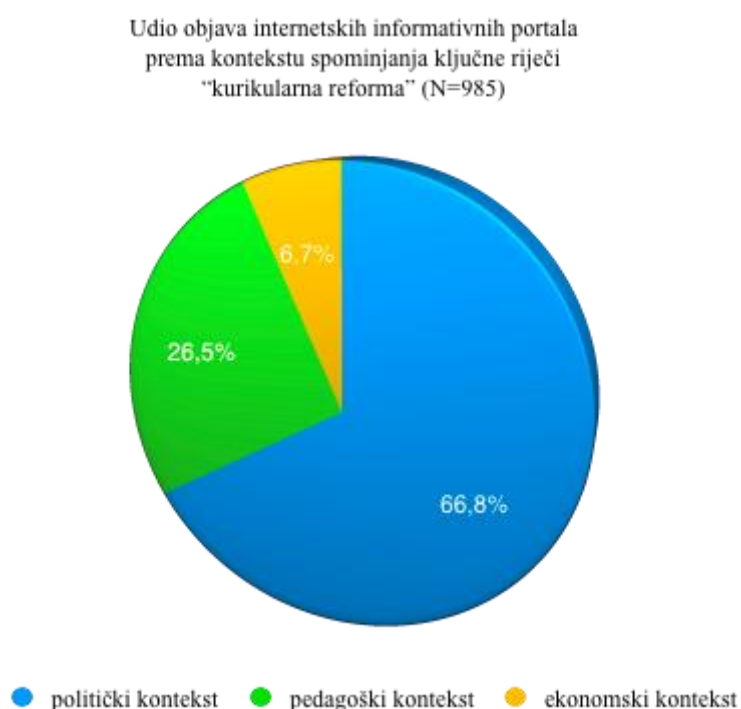
Tijekom istraživanja, prepoznata su dva metodološka izazova koja su uzeta u obzir. Prvi se odnosi na različite nazive kurikularne reforme: reforma obrazovanja, obrazovna reforma ili reforma školstva. Primijećeno je kako većina internetskih informativnih portala sadrži naprednu tražilicu koja prikazuje tematski bliske ključne riječi, a uspoređeni rezultati pretraživanja sličnih naziva nisu pokazali odstupanja od izabrane metodologije. Drugi izazov tiče se posljednja tri internetska informativna portala koja unutar svojih objava ne koriste sustav ključnih riječi te je pretraživanje njihove arhive manje pristupačno.

Slika 1. Udio objava promatranih internetskih informativnih portala prema kontekstu spominjanja ključne riječi "kurikularna reforma" (Izvor: autorica)

5.2. Rezultati

Istraživanje je obuhvatilo 985 članaka na internetskim informativnim portalima, pretraživanih putem ključne riječi “kurikularna reforma”. Rezultat pokazuje kako je ključna riječ najčešće spominjana u političkom kontekstu i to u dvije trećine slučaja (658 puta), zatim u pedagoškom kontekstu (261) te najmanje u ekonomskom kontekstu (66).

Slika 2. Udio objava internetskih informativnih portala prema kontekstu spominjanja ključne riječi "kurikularna reforma" (N=985) (Izvor: autorica)

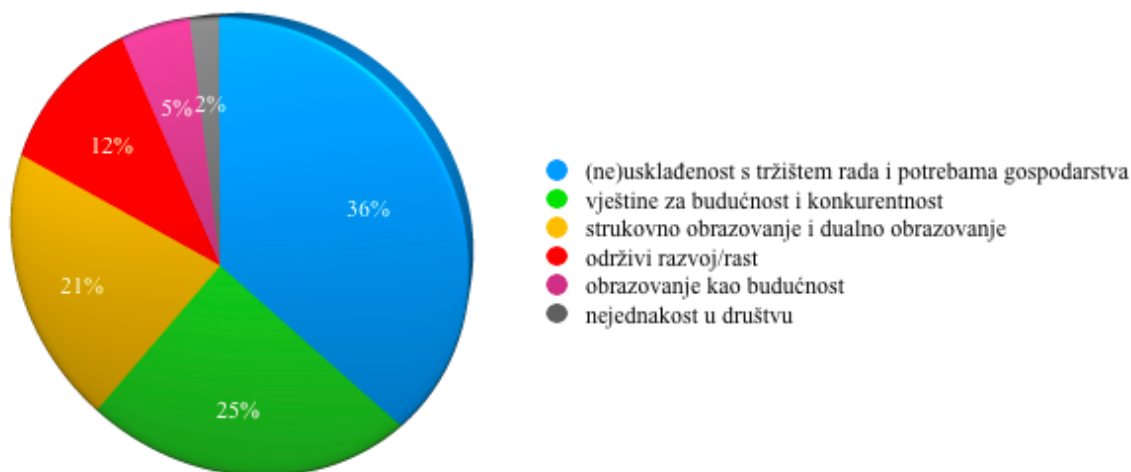
5.2.1. Tematski kontekst članaka

Kroz promatrano razdoblje, kurikularna reforma postala je izrazito politička tema, kako vladajućih, tako i opozicijskih struktura. Često političko spominjanje može se zahvaliti nebrojenim izmjenama vodstva same reforme, promjenama unutar radnih skupina, javnog izražavanja (ne)zadovoljstva procesom i brzinom procesa, ali i pojedinačnim situacijama poput problema s isporukom školskih udžbenika i pomagala, nedovoljnim informiranjem pedagoškog osoblja o reformi ili primjerice objavama odluka o listama odabranih škola za eksperimentalnu provedbu programa „Škola za život“.

Pedagoški kontekst obuhvaća širok spektar tema, a medijski prostor zaokupljaju teme oko izmjena metodologije samog rada s učenicima, digitalizacije nastave i uvođenja obvezne informatike, rasterećivanja školskih torbi, izmjena izvedbe nastavnih programa te ponekog sažetka novih predmetnih kurikuluma. No, velik broj objava odnosi se na ideološko-politički aspekt pedagoškog konteksta i teme koje obuhvaćaju pitanje građanskog odgoja, zdravstvenog odgoja, različitih tumačenja povijesnih događaja, kao i pitanja obaveznog popisa lektire.

Najveća pažnja unutar ovog rada posvećena je ekonomskom kontekstu objavljenih članaka te je osim kvantitativnog rezultata broja članaka analiziran i sadržaj istih. Samo jedan članak u potpunosti tematizira kurikularnu reformu kroz naočale ekonomske sfere, dok ostalih 65 članaka spominju ekonomski kontekst unutar jednog odlomka ili rečenice. Dijelovi članaka svrstani su unutar šest klasifikacijskih kategorija: (ne)usklađenost s tržištem rada i potrebama gospodarstva, vještine za budućnost i konkurentnost, strukovno obrazovanje i dualno obrazovanje, održivi razvoj/rast, obrazovanje kao budućnost te nejednakost u društvu.

Udio objava internetskih informativnih portala ekonomskog konteksta prema klasifikacijskim kategorijama (N=104)

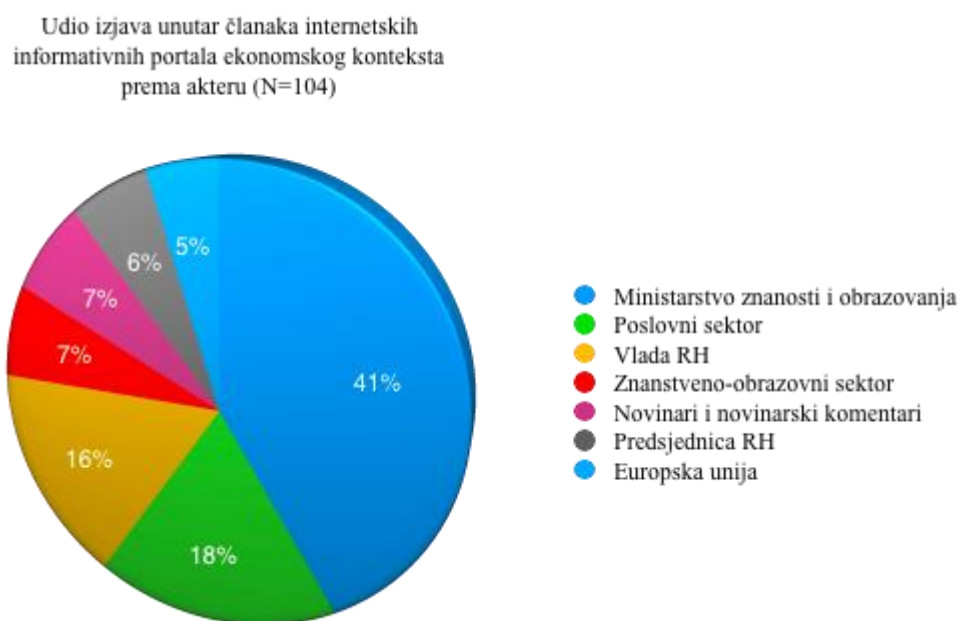

Slika 3. Udio objava internetskih informativnih portala ekonomskog konteksta prema klasifikacijskim kategorijama (N=104) (Izvor: autorica)

Unutar kategorije “neusklađenosti s tržištem rada i potrebama gospodarstva”, izjave većinom navode obrazovanje kao alat za uspješno tržište rada i gospodarstvo te potrebu za suradnjom aktera, koji djeluju unutar tih sfera. Kategorija “vještine za budućnost i konkurentnost” malo dublje ulaze u potrebe tržišta rada i gospodarstva, te izričito navode vještine koje su potrebne

za zaposlenje sada, ali i u budućnost. Najčešće se tematizira digitalizacija i robotizacija, potreba prilagodbi novim zanimanjima i gospodarskim promjenama s velikim utjecajem na tržište rada, ali i sustavno unapređenje trenutnog obrazovnog sustava kako bi se postigla što veća konkurentnost na nacionalnoj i internacionalnoj razini. Treća kategorija “strukovno obrazovanje i dualno obrazovanje” također dublje ulazi u temu tržišta rada te ističe važnost reformi na ovom području i povezivanja s konkretnim potrebama gospodarstva, ali i naglašava bitnost praktičnog dijela obrazovanja. Zanimljivo je kako se u većini članaka koji spominju ove spomenute oblike obrazovanja najčešće poziva privatni sektor da se pridruži oblikovanju novih zakonskih okvira i akcijskih planova kako bi se što uspješnije uskladilo ponudu i potražnju za novim radnim mjestima. Kategorija “održivi razvoj/rast” direktno dovodi u vezu kurikularnu reformu s razvojem i rastom te stoga čini zasebnu kategoriju. Posljednje dvije kategorije mogle bi se podvesti pod neku od već spomenutih kategorija, ali sam ih odlučila istaknuti radi drugačijeg diskursa s obzirom na često ponavljane formulacije: kategorija “obrazovanje kao budućnost” unutar koje se obrazovanje izričito stavlja u glavnu ulogu za kreiranje budućnosti (u kontekstu cjelokupnog rasta zajednice u svim sferama) i kategorija “nejednakost u društvu” gdje se obrazovanje razumijeva kao glavni čimbenik smanjenja, odnosno, povećanja društvene nejednakosti.

Također, unutar spomenuta 66 članka, odnosno 104 spomenute izjave kategorizirane unutar šest tematskih blokova, analizirani su i akteri kojima te izjave pripadaju.

Slika 4. Udio izjava unutar članaka internetskih informativnih portala ekonomskog konteksta prema akteru (N=104) (Izvor: autorica)

Očekivano, najveći postotak izjava dolazi iz Ministarstva znanosti i obrazovanja (u nastavku teksta MZO); najčešće se radi o ministrici Blaženki Divjak, no također i o ostalim djelatnicima MZO-a (državni tajnik, pomoćnik ministrice i savjetnik) i plaćenim oglasima Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, koja djeluje unutar MZO-a. Također, zanimljivo je za istaknuti udio izjava ministrice Divjak koji iznosi 12% ukupnih izjava ekonomskog konteksta, od čega se više od 60% referira na izvješća i programe Europske unije ili je namijenjeno stranoj publici (gostovanja u inozemstvu i prijem inozemnih gostiju). Druga najučestalija grupa aktera je ona iz poslovnog sektora, kojeg čine rukovoditelji i predstavnici najvećih hrvatskih kompanija, ponajprije privatnog sektora, kao i predstavnici Hrvatske gospodarske komore i Hrvatske udruge poslodavaca. Vlada Republike Hrvatske (izuzev predstavnika MZO) nalazi se na trećem mjestu, a pripada gotovo u potpunosti izjavama predsjednika Vlade Andreja Plenkovića. Slične udjele dijele sljedeće četiri kategorije predstavnika znanstveno-obrazovnog sektora (akademska zajednica, sveučilišta i istraživačke institucije), medija (kroz komentare i kolumne na internetskim informativnim portalima) i Europske unije (dužnosnici i citirana izvješća Europske komisije) te Predsjednica Republike Hrvatske Kolinda Grabar-Kitarović.

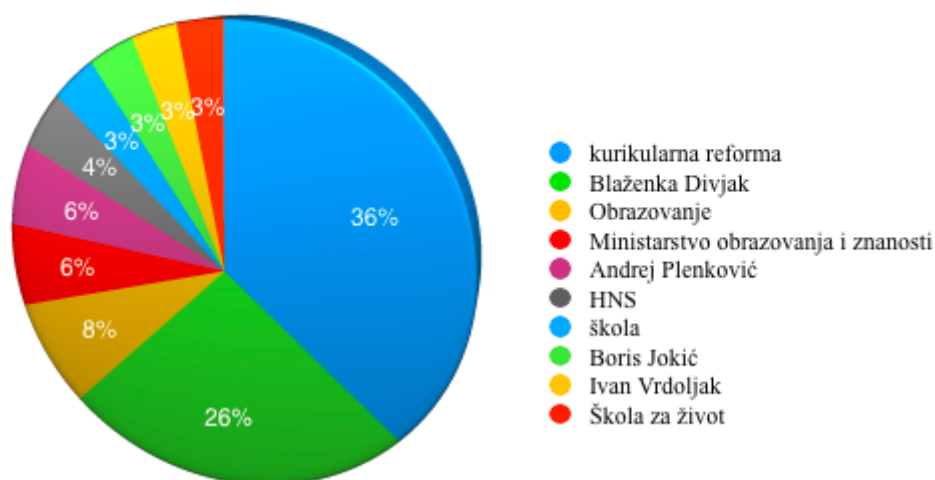
Kako se radi o analizi deset različitih internetskih informativnih portala, često se objavljuju vijesti istog sadržaja, najčešće u slučajevima kada su preuzeti od Hrvatske izvještajne novinske agencije (HINA). Akteri koji su najučestalije ponovljeni preuzimanjem s HINA-e su djelatnici Ministarstva znanosti i obrazovanja.

5.2.2. Ključne riječi

Usporedbom ključnih riječi sedam internetskih informativnih portala, koji koriste tražilicu namijenjenu ključnim riječima, analizirano je 3375 jedinica (riječi i sintagmi). Odabir ključnih riječi za svaki članak ovisi o autoru članka, kao i praksi pojedinog medija. No, kao i u akademskoj zajednici, odabir ključnih riječi pomaže pri pretraživanju tražene teme te ju, s obzirom na način rada internetskih medija, svrstava u određeni kontekst u javnom prostoru i osigurava logiku razumijevanja cjelokupnog teksta.

Ključne riječi su grupirane samo ukoliko je značenje potpuno isto, a razlikuju se samo u formulaciji (primjerice, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Ministarstvo obrazovanja i znanosti, Ministarstvo obrazovanja i MZO su tretirani kao jedan pojam).

Udio deset najučestalijih ključnih riječi koji čine 51% ukupnog broja (N=3375)

Slika 5. Udio deset najučestalijih ključnih riječi koje čine 51% ukupnog broja (N=3375) (Izvor: autorica)

Najučestalija ključna riječ je “kurikularna reforma” (632), a unutar prvih deset slijede još i Blaženka Divjak (455), obrazovanje (140), MZO (107), Andrej Plenković (104), HNS (74), škola (59), Boris Jokić (58), Ivan Vrdoljak (54) i Škola za život (53). Prve dvije ključne riječi značajno se ističu prema udjelu usporedno s ostalih osam najučestalijih. Unutar liste, jasno se vidi kako polovicu udjela čine ključne riječi političkog konteksta (politički akteri i stranke), dok se ministricu Blaženku Divjak gotovo izjednačava s kurikularnom reformom. Također, može se primijetiti kako se na ovoj listi ne nalaze niti pedagoški pojmovi koji su se u promatranom razdoblju pojavljivali kao dnevno-politička tema, primjerice lektira (15 puta) ili udžbenici (20 puta), dok se pojmovi poput matematika, književnost, geografija, biologija, tjelesni, kultura spominju samo jednom unutar 3375 ključnih riječi. Ključne riječi ekonomskog konteksta poput: rast, razvoj, tržište rada, ljudski potencijali ne pojavljuju se niti jednom.

U nastavku se nalazi slikoviti prikaz učestalosti korištenja pojedinih ključnih riječi koji dokazuje činjenicu kako se kurikularna reforma najčešće spominje u političkom kontekstu i uz imena hrvatske političke scene.

6. Usporedba dviju analiza

Prilikom intervjuiranja aktera, dogovoreni su intervjui samo s predstavnicima ekonomske politike što je značajno utjecalo na dobivene rezultate. Samom činjenicom da predstavnici obrazovne politike nisu odlučili sudjelovati u istraživanju ili nisu smatrali vezu ovih dviju politika relevantnom je također rezultat istraživanja.

Usporedno s rezultatima dobivenim analizom objava internetskih informativnih portala koji imaju ekonomski kontekst, intervjuirani akteri nisu politički i pedagoški kontekst stavljali ispred ekonomskog konteksta, samo u slučajevima kada se preklapaju s primarnom idejom stavljanja obrazovanja u vezu s ekonomijom.

Sugovornici su unutar intervjua također višestruko puta istaknuli kako je veliki problem nepostojanje koordinirane niti integrirane politike među tijelima, što značajno usporava daljnji razvoj donošenja i provođenja politika, kao i česte izmjene vlasti koje stvaraju nedosljednost u sektoru. Neki od primjera koji su se istaknuli kao posljedica te nekoordinacije je neusklađenost tržišta rada i upisnih kvota, koja se nastavlja na nedostatak cjelovitih baza podataka što se ističe kao drugi problem. Značajna tema istaknuta intervjuima od strane aktera ekonomske politike bilo je jačanje strukovnih obrazovanja i dualnog modela obrazovanja, kroz veći utjecaj privatnog sektora na oblikovanje programa i način provođenja nastave. No, istaknulo se pitanje je li društvo sa socijalističkom tradicijom spremno promijeniti stav kako tradicionalno državni suverenitet nad obrazovanjem može zamijeniti privatni sektor.

U medijskim internetskim objavama možemo vidjeti suprotni trend stavljanja kurikularne reforme i općenito obrazovanja u kontekst političke sfere i političkih previranja, a portali dnevno-političku igru još više stavljaju u prvi plan naslovima poput "Ni tri tjedna nakon uvođenja kurikularne ništa se nije promijenilo" i "1066 dana bačenih u vjetar: Istina o obrazovnoj reformi". Ministarstvo znanosti i obrazovanja kurikularnu reformu obično obrazlaže kao pedagošku mjeru, što je vidljivo iz nekoliko medijskih izjava: "Kurikularna reforma za cilj ima poboljšanje odgojno-obrazovnog sustava u cjelini (...) " i "Imamo tri cilja koja ćemo mjeriti, a jasna je i kurikularna podloga, dokumenti koji se uzimaju u obzir. Što se tiče ciljeva, prvi je mjerenje jesmo li napravili odmak prema kompleksnijem razinama učenja, rješavanju problema, kritičkom mišljenju a ne bubanju činjenica. Drugi je jesu li učenici

zadovoljniji, a treći je element motivacije nastavnika i jesu oni li motiviraniji jer imamo promjenu načina poučavanja i vrednovanja”.

7. Zaključak

Prije provedbe istraživanja uočila sam nedostatak analiza o povezanosti ekonomskog rasta i reforme obrazovnog sustava, pogotovo kurikularne reforme, koja se u literaturi u manjoj mjeri karakterizira kao mjera političke ekonomije s ciljem stvaranja uvjeta i utjecaja na razvoj ljudskog kapitala. Unatoč činjenici da su endogene teorije ekonomskog rasta prihvaćene kao značajne za prepoznavanje elemenata rasta, većina autora ističe kako je problem endogenih teorija mjerenje samih rezultata u dugom roku i određivanje svih varijabli koje utječu na nj.

Cilj mojeg istraživanja bio je odgovoriti na pitanje u kojoj se mjeri započeta cjelovita kurikularna reforma u Hrvatskoj shvaća kao mjera političke ekonomije i kako se ona percipira u javnosti. Metodologija istraživanja je uključivala analizu dionika i analizu sadržaja deset najčitanijih internetskih informativnih portala.

Kroz polu-strukturirane intervjuje s akterima ekonomske politike pokazalo se kako ekonomski rast stavljaju u korelaciju s kurikularnom reformom, kroz percepciju kurikuluma kao osnove za razvoj obrazovanja, odnosno ljudskog kapitala. Akteri obrazovne politike, iako kontaktirani za sudjelovanje u ovom istraživanju, nisu se odazvali pozivu ili su odgovorili kako ne vide povezanost istraživanja s njihovim djelokrugom rada, što samo po sebi može biti zaključak o percepciji kurikularne reforme kao mjere političke ekonomije.

Analizirano je 985 članaka deset najčitanijih internetskih informativnih portala u određenom vremenskom razdoblju od 1. rujna 2017. do 1. svibnja 2019. koji spominju pojam ‘kurikularna reforma’. Analiza je pokazala kako mediji reformu prije svega stavljaju u politički kontekst (66,8% svih objava), a najmanje u ekonomski kontekst (6,7%). Izdvajanjem ključnih riječi članaka (ukupno 3375 ključnih riječi), uočila sam kako se ključne riječi ekonomskog konteksta ne pojavljuju (primjerice: rast, razvoj, tržište rada, ljudski potencijali), a da politički kontekst prevladava i gotovo izjednačava cijeli proces kurikularne reforme s nekoliko političkih subjekata.

Pitanje shvaćanja kurikularne reforme kao pedagoške ili ekonomske mjere može se promatrati kroz razvojne ciljeve za kratki ili dugi rok: akteri ekonomske politike jasno gledaju na kurikularnu reformu kao jedan od elemenata upravljanja ljudskim kapitalom u dugom roku, koji ima direktan utjecaj na tržište rada i posljedično na ekonomski rast, dok se u medijima kurikularna reforma većinom pojavljuje u političkom kontekstu, kao fokus političke arene.

Jedina veza između rezultata ovih dviju analiza očituje se u važnom legitimiranju reformskih napora u obrazovnom sustavu prilagodbom europskim standardima kroz proces europeizacije obrazovanja. Proces podrazumijeva integriranje i izjednačavanje nacionalnih ciljeva s europskim ciljevima konkurentnosti i rasta posredstvom sustava obrazovanja. Potvrđeno je to u nekoliko intervju s ekonomskim akterima te je istaknuta relevantnost razvoja ekonomije znanja, koja prema EU naglasak stavlja na potrebu jačanja cjeloživotnog obrazovanja, kontinuirano usavršavanje svih generacija i usklađivanje Hrvatskog kvalifikacijskog okvira s Europskim kvalifikacijskim okvirom, kao i važan orijentir EU za ciljeve u obrazovnom sustavu. Mnogi autori smatraju kako će rast i razvoj u budućnosti posebice ovisiti o upravljanju ljudskim kapitalom zbog izazova koje donosi modernizacija i novi trendovi na tržištu rada. Stoga smatram kako se mora dodatno podići svijest o upravljanju i razvoju ljudskog kapitala kako bi se maksimiziralo utjecaj na društvo u cjelini.

Veliku ulogu u tom procesu ima država čiju odgovornost za obrazovanje definira Ustav, ali i činjenica da se čitav sektor obrazovanja financira novcem poreznih obveznika. O kvaliteti obrazovanja posljedično ovise konkurentnost i rast gospodarstva jer inovativni i kreativni pojedinci pridonose inovacijama i stvaranju dodane vrijednosti gospodarstvu što državu čini konkurentnijom na europskom i globalnom tržištu.

Iako je država pružatelj obrazovanja, odluku o smjeru obrazovanja donosi pojedinac u mladoj dobi zahvaljujući svojem iskustvu, obitelji, sredini u kojoj je odrastao, ali i vanjskim faktorima poput medija i institucija. Iako su akteri ekonomske politike istaknuli kako postoje aktivnosti institucija koje informiraju mlade o mogućnostima zapošljavanja, mladima su znatno pristupačniji mediji koji svojim diskursom stvaraju (ne)privlačnu sliku o određenom zanimanju. Mediji ujedno i stvaraju percepciju o obrazovanju kao nečemu što nije obilježeno ekonomskim kontekstom, čime imaju značajan utjecaj na tržište rada jer svojim svjesnim djelovanjem imaju indirektni utjecaj na odluke korisnika.

Iako se učenicima ne smije nametnuti odluku koje zanimanje odabrati, smatram kako je bitno pripremiti ih na mogućnost prilagodbe na izazovnom tržištu rada, a jedan od alata je, uz profesionalno usmjeravanje, i kurikulum koji se shvaća kao “most između obrazovanja i razvoja”. I zato je potrebno pozornost usmjeriti na političko-ekonomske elemente reforme koje u suodnos stavljaju nova znanja i vještine s ciljevima konkurentnosti i gospodarskog rasta države. U suprotnom, shvaćanjem cjelovite kurikularne reforme samo kao pedagoške mjere ili teme za ideološko-političke rasprave, onemogućava se javnu percepciju reforme kao mjere političke ekonomije koja će u dugom roku donijeti rezultate za građane i gospodarstvo.

8. Literatura

1. Bassanini, Andrea i dr. (2001) Economic growth: the role of policies and institutions: Panel data evidence from OECD countries. *OECD Economics Department Working paper* 283.
2. Bićanić, Ivo (2012) Generiranje postojanog rasta u Hrvatskoj u silaznoj fazi gospodarskog ciklusa. U: Zakošek, Nenad (ur.) *3. Zagrebački ekonomski forum 2012.* (str. 5-36). Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert.
3. Blanchard, Olivier (2005) *Makroekonomija*. Zagreb: MATE.
4. Brkić, Luka (1994) Teorije rasta, konkurentna prednost zemalja i gospodarska politika. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 3(9): 107-120.
5. Canning, Mary i Kerr, Stephen T. (2010) Russia: Struggling with the Aftermath. U: Rotberg, Iris C. (ur.) (2010) *Balancing Change and Tradition in Global Education Reform* (str. 21-50). Rowman & Littlefield Education.
6. Cheng, Kai-ming (2010) China: Turning the Bad Master into a Good Servant. U: Rotberg, Iris C. (ur.) (2010) *Balancing Change and Tradition in Global Education Reform* (str. 3-20). Rowman & Littlefield Education.
7. Ćosić, Krešimir i Fabac, Robert (2001) Gospodarski rast, tehnološki razvitak i suvremeno obrazovanje. *Ekonomski pregled* 52(5-6): 516-544.
8. DeLong, Bradford James (1997) What Do We Really Know About Economic Growth. http://www.j-bradford-delong.net/Econ_Articles/hoover/growth_delong_hoover.html Pristupljeno 10. rujna 2018.
9. Denison, Edward F. (1962) *The Residual Factor and Economic Growth*. Pariz: Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj.
10. Europska komisija (2018) Economists' Musings on Human Capital Investment: How Efficient is Public Spending on Education in EU Member States? https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/dp081_human_capital.pdf

11. Europska unija (1992) *Ugovor o Europskoj uniji (konsolidirana verzija)*. Official Journal of the European Communities C 325/5, dostupno na: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b39218.html> Pristupljeno 1. rujna 2018.
12. Gee, James P. (2001) *Introduction to Discourse Analysis*. London: Routledge.
13. Grubiša, D. (2006) Europeizacija politike. *Anali Hrvatskog politološkog društva* 2005, 129-144.
14. Hanushek, Eric A. i Woessmann, Ludger (2007) *Education Quality and Economic Growth*. Washington DC: Svjetska banka.
15. Hanushek, Eric A. i Woessmann, Ludger (2010) The Cost of Low Educational Achievement in the European Union. *EENEE Analytical Report* (7).
16. HNB (Hrvatska narodna banka) (2016) Ljudski kapital i ekonomski rast u Hrvatskoj: Kako brže naprijed? <https://www.hnb.hr/-/ljudski-kapital-i-ekonomski-rast-u-hrvatskoj-kako-brze-naprijed-> Pristupljeno 25. kolovoza 2018.
17. Hrvatski sabor (2014) Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. *Narodne novine* 124/14.
18. Hrvatski sabor (2014) Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine* 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
19. Jones, Charles (2002) Sources of U.S. Economic Growth in a World of Ideas. *American Economic Review* 92: 220-239.
20. Kehm, Barbara M. (2010). Germany After Reunification. U: Rotberg, Iris C. (ur.) (2010) *Balancing Change and Tradition in Global Education Reform* (str. 103-120). Rowman & Littlefield Education.
21. kvalifikacije.hr (2019) Hrvatski kvalifikacijski okvir. <http://www.kvalifikacije.hr/hr/o-hko-u> Pristupljeno 3. veljače 2019.
22. Lucas, Jr., Robert E. (1988) On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics* 22(4): 3-42.
23. Mankiw, Gregory N. i dr. (1992) A contribution to the empirics of economic growth. *The Quarterly Journal of Economics*: 407-437.

24. Mervar, Andrea (2003): Esej o novijim doprinosima teoriji ekonomskog rasta. *Ekonomski pregled* 54 (3-4): 369-392.
25. Mincer, Jacob (1995) Economic development, growth of human capital, and the dynamics of the wage structure. *Journal of Economic Growth* 1(1): 29-48.
26. Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) (2005) World Report: Towards Knowledge Societies. UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141843>
27. Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (The Organisation for Economic Co-operation and Development) (2015) Education Policy Outlook 2015: Making Reforms Happen. https://www.researchgate.net/publication/305882934_Education_Policy_Outlook_2015_Making_Reforms_Happen.
28. Ozturk, Ilhan (2001) The role of education in economic development: a theoretical perspective. *Journal on Rural Development and Administration* 33(1): 39-47.
29. Pastuović, N. (1996) Upravljanje i reformiranje obrazovnih sustava: osvrt na reforme u postkomunističkim zemljama. *Društvena istraživanja* 5(1): 39-58.
30. Pelinescu, Elena (2015) The impact of human capital on economic growth. *Procedia Economics and Finance* (22): 184-190.
31. Peruško, Zrinjka (2019) Croatia. U: Newman, Nic i dr. (ur.) *Digital News Report 2018* (70-71). Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
32. Petek, Ana i Petković, Krešimir (ur.) (2014) *Pojmovnik javnih politika*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
33. Romer, Paul M. (1986) Increasing Returns and Long-Run Growth. *Journal of Political Economy* 94(5): 1002-1037.
34. Romer, Paul M. (1994) The Origins of Endogenous Growth. *Journal of Economic Perspectives* 8(1): 3-22.
35. Rotberg, Iris C. (ur.) (2010) *Balancing Change and Tradition in Global Education Reform*. Rowman & Littlefield Education.

36. Schultz, Theodore W. (1961) Investment in Human Capital. *American Economic Review*, 51(1): 1-17.
37. Schumpeter, J. A. (1942) *Capitalism, Socialism, and Democracy*. New York: Harper.
38. Scott, Maurice (1991) A New View of Economic Growth - Four Lectures. *World Bank Discussion Papers* 131. Washington, DC: Svjetska banka.
39. Skoko, Božo i Vrdoljak, Nikola (2018) Stvarni dosezi *news* portala - međudnos čitanosti, vjerodostojnosti i utjecaja. *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru* 13(19): 79-98.
40. Solow, Robert M. (1970) *Growth Theory: An Exposition*. Oxford: Clarendon Press.
41. Stabback, Philip (2016) *What Makes a Quality Curriculum?* Ženeva: Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243975> Pristupljeno 20. rujna 2018.
42. Svjetski ekonomski forum (World Economic Forum) (2017) *The Global Human Capital Report*. http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Human_Capital_Report_2017.pdf Pristupljeno 12. rujna 2018.
43. Škare, Marinko (2001) Human Capital as a source of Growth - Myth or reality? *Ekonomski pregled* 52(1-2): 189-205.
44. Tica, Josip i Đukec, Damira (2008) Doprinos ljudskog kapitala ekonomskom rastu u Hrvatskoj. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu* 6(1): 289-301.
45. Tiongson, Erwin R. (2005) Education Policy Reforms. U: Coudouel, Aline i Paternostro, Stefano (ur.) *Analyzing the Distributional Impact of Reforms* (str. 261-294). Washington DC: Svjetska banka.
46. Vijeće Europske unije (2011) Council conclusions on the role of education and training in the implementation of the 'Europe 2020' strategy. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:070:0001:0003:EN:PDF> Pristupljeno 3. rujna 2018.

47. Vrljević Šarić, Đurđa i Zgrabljic Rotar, Nada (2012) Drugi krug hrvatskih predsjedničkih izbora 2010. u dnevnim novinama – nejednaka pokrivenost kandidata. *Medijska istraživanja* 18(1): 89-107.
48. Weil, David (2012) *Economic Growth*. Pearson Education.
49. Žiljak, Tihomir (2007) Europski okvir za nacionalne obrazovne politike. *Anali Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju* 3(1): 261-281.
50. Žiljak, Tihomir (2013) Dvije faze obrazovne politike u Hrvatskoj nakon 1990. godine. *Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva* 17(30): 7-23.

Popis provedenih intervjua

1. Intervju 1 (2018) Polustrukturirani intervju s visokopozicioniranim službenikom Hrvatske narodne banke. Zagreb: Provedeno u rujnu, 2018.
2. Intervju 2 (2018) Polustrukturirani intervju s visokopozicioniranim službenikom Hrvatske gospodarske komore. Zagreb: Provedeno u rujnu, 2018.
3. Intervju 3 (2018) Polustrukturirani intervju s visokopozicioniranim službenikom Ekonomskog instituta Zagreb. Zagreb: Provedeno u kolovozu, 2018.
4. Intervju 4 (2018) Polustrukturirani intervju s visokopozicioniranim službenikom Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta. Zagreb: Provedeno u kolovozu, 2018.
5. Intervju 5 (2018) Polustrukturirani intervju s visokopozicioniranim službenikom Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Zagreb: Provedeno u rujnu, 2018.

9. Sažetak

Tema ovog istraživanja je reforma školstva u Hrvatskoj, odnosno kurikularna reforma kao jedan od njezinih elemenata, i njezina povezanost s ekonomskim rastom. Provedba cjelovite kurikularne reforme imat će veliki značaj za nove generacije, no ne postoje temeljita i direktna istraživanja o tome kako takva reforma doprinosi ekonomskom rastu Hrvatske. U vrijeme kada je „znanje moć“, a vješta, kreativna i inovativna radna snaga preduvjet konkurentnosti u natjecateljskom europskom i globalnom okruženju potrebno je kroz obrazovanje odgovoriti na nove izazove.

Istraživački problem rada odnosi se na percepciju kurikularne reforme među akterima javnih politika i medija. Rad odgovara na pitanje u kojoj se mjeri kurikularna reforma u Hrvatskoj shvaća kao mjera političke ekonomije i kako je ona percipirana u stručnoj i široj javnosti. U radu su korištene dvije kvalitativne metode za ispitivanje percepcije kurikularne reforme kao mjere političke ekonomije: analiza aktera javnih politika i analiza sadržaja medijskih objava internetskih informativnih portala.

Analiza pokazuje da se kurikularna reforma samo kod ekonomskih aktera shvaća kao mjera političke ekonomije, što se s obzirom na prioritete tih dionika moglo očekivati, dok se u medijima i javnosti ista tako ne percipira nego ima uvelike izražen političko-ideološki ili pedagoški karakter čime gubi svoj dugoročni razvojni karakter. Prema analizi, u Hrvatskoj se pitanju reforme obrazovanja ne pristupa iz pozicije političke ekonomije, odnosno u prvi plan se ne stavljaju ciljevi razvoja konkurentnijeg gospodarstva i razvoja ljudskog kapitala, već se cjelokupna javna rasprava o reformi svodi na političke subjekte. Obrazovanje se u razvojnom smislu shvaća samo pod temom europeizacije, odnosno prilagodbe sustava na europske standarde, koji se percipiraju kao krajnji cilj reformskih napora u obrazovanju.

Ključne riječi: kurikularna reforma, ekonomski rast, reforma obrazovanja, ljudski kapital

10. Abstract

The topic of this paper is the reform of education system in Croatia, more precisely the curricular reform as one of its elements, and its relation to economic growth. The implementation of the comprehensive curricular reform will have great significance for new generations, but there is no thorough and direct research on how such reform contributes to Croatia's economic growth. At a time when "knowledge is power," and skilled, creative and innovative workforce is a precondition for competitiveness in a competitive European and global environment, the best answer to accommodate these new challenges is education.

The research problem of this paper is related to the perception of the curricular reform among policy makers and media. The paper answers the question to what extent is curricular reform understood as a measure of political economy, and how it is perceived in the expert community and the wider public. Two qualitative methods were used to examine the perception of curricular reform as a measure of political economy: public policy stakeholder analysis and analysis of media discourse on Web information portals.

The analysis shows that curricular reform is perceived only by economic actors as a measure of political economy, which, given the priorities of these stakeholders, can be expected, while in the media and the public it is not perceived, but has a markedly political-ideological or pedagogical character, losing its long-term developmental character. According to the analysis, the education reform in Croatia is not approached from the political economy perspective, thus leaving the goals of development of a more competitive economy and human capital as secondary, while the overall public debate on reform is reduced to political subjects. On the other hand, the education is understood as the developmental sense only under the topic of Europeanization, which means the adaptation of system to the European standards, which are regarded as the ultimate goal of education reform efforts.

Key words: curricular reform, economic growth, education reform, human capital